Keşfü'l Mearif
Hacı Mirza Zeynel
Abidin Şirvani
Farscadan
çeviren:Mohammad Aras

Muhterem yazarın şerh-i hali

Allah'ın yüzü, kulların sığınağı ve denizlerin tesbih etdiği Allah'ı tenzih eden Hazret Müsta'li Şah'ın hayatını inceleyelim. Asıl adı Hacı Zeynel Abidin olan ve tarikattaki lakabı "Müsta'li Şah" olan zat, 1194 Şaban ayının ortasında Şirvan şehirlerinden Şamahı'da dünyaya geldi. Beş yaşındayken, ailesiyle birlikte Irak'a göç ederek Kerbela'ya yerleştiler ve hayatlarının sonuna kadar orada kaldılar.

Müsta'li Şah, 17 yaşına kadar Irak'ta babası ve diğer alimlerden eğitim aldı. Bu dönemden sonra hakikat arayışına yöneldi ve birçok alim, müçtehit ve sufinin yanında bulundu. Bunlar arasında Ağa Muhammed Bakır Behbehani, Mir Seyyid Ali Behbehani, Molla Abdussamed Hemedani, Hacı Mirza Muhammed Ahbari, Şeyh Musa Bahreynî gibi alimler; Seyyid Masum Ali Şah Dekni, Nur Ali Şah İsfahani, Rıza Ali Şah Heravi, Ronak Ali Şah Kirmani gibi sufiler bulunmaktadır.

Arayış ateşi onu İran'a doğru bir seyahate çıkardı. Gilan, Şirvan, Talış ve Azerbaycan bölgelerini gezdikten sonra 1211'de Horasan'a, oradan Herat, Zabul, Kabil ve sonrasında Hindistan'a geçti. Hindistan'da Gucarat, Pencap ve Dekkan bölgelerini ve bazı adaları dolaştı. Sindh bölgesini de ziyaret ettikten sonra dağlar üzerinden Keşmir'e ulaştı. Ardından Toharıstan, Turan, Bedahşan dağları ve Horasan'a yöneldi. Seyahatine devam ederek Umman, Hadramut, Yemen, Habeşistan'ı gezdi ve nihayetinde Hicaz'a ulaşarak hacca gitti. Hac ve Medine ziyaretinin ardından Mısır, Şam, Rum ve Ermenistan'ı dolaştı ve sonunda İran'a döndü. Hamedan, İsfahan, Fars ve Kirman'ı gezdikten sonra tekrar Bağdat'a gitti.

Yıllarca süren seyahatlerinin ardından, Müsta'li Şah, Meczu'b Ali Şah ile tanışma şerefine nail oldu. Ondan zikir ve tövbe telkinini aldı ve uzun süre hizmetinde kalarak manevi yolculuğuna devam etti. Meczu'b Ali Şah'ın eğitimi sayesinde kemale erdi ve halifelik makamına ulaştı. 1239'da Meczu'b Ali Şah'ın vefatı üzerine, Müsta'li Şah, dervişlerin ve halkın irşadını üstlendi ve kutbiyet makamına oturdu. 1253 yılına kadar bu görevini sürdürdü ve ardından Hakk'a yürüdü. Vefatından önce, yerine Mirza Zeynel Abidin Rahmet Ali Şah Şirazi'yi halife olarak tayin etmişti. 59 yıllık ömrünün 14 yılını kutbiyet makamında geçirdi.

Müsta'li Şah'ın yetiştirdiği halifeler arasında Sadr'ül Memalik Erdebili ve Hacı Seyyid Muhammed Ali Kirmanşahi (Münir Ali Şah) bulunur.

Başlıca eserleri ise Bûstan'üs Seyahat, Riyaz'üs Seyahat, Hadâik'üs Seyahat ve Keşf'ül Maarif'tir.

Çağdaşları

Alimler ve fakihler: Şeyh Ahmed Ahsaî, Molla Ahmed Neragi, Huccat'ül İslam Seyyid Muhammed Bakır Şefti, Hacı Muhammed İbrahim Kerbasi, Şeyh Hasan bin Şeyh Cafer Kaşif'ül Ğıta, Seyyid Muhammed Kazım Reşti Hairi, Hacı Mirza Hasan İmam Cuma (Sultan'ül Ulema)

Sufiler ve şeyhler: Mirza Fazlullah Şerifi Zehebi, Mirza Abdünnebi Şerifi Zehebi, Mirza Emin Haki Şah Şirazi, Sabit Ali Kahferhi, Rıza Ali Şah Heravi, Mirza Ebu'l Kasım Derviş

Şairler ve filozoflar: Mirza Abdülvehhab Neşat İsfahani, Emir'üş Şuara Rıza Kuli Hidayet, Abdürrezzak Meftun, Hicret Lari, Sağar Şirazi, Mirza Habibullah Kaani, Vesal Şirazi

Padişahlar ve emirler: Muhammed Şah Kaçar, Feth Ali Şah Kaçar, Hacı Mirza Ağasi, Mirza Ebu'l Kasım Kayım Makam Ferahani

Önsöz

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Hamd, alemlerin Rabbi Allah'a; salat ve selam, peygamberlerin efendisi ve tertemiz Ehlibeyt'ine olsun.

Bundan sonra şöyle der, fakir, hakir, günahkar, İskender oğlu Zeynel Abidin Şirvani – Allah onu, anne ve babasını bağışlasın ve onlara ve ona iyilik etsin: Bu risalede din alimlerinin ve hakikat ehli bilginlerin sözleri aktarılacağı ve fakirin inançları ile hoş sözleri kaleme alınacağı için, bu risaleye "Keşf'ül-Maarif" (Bilgilerin Keşfi) adı uygun görüldü. Tamamlama ve başarıya ulaştırma hususunda Melik-ül Ulema hazretlerinden yardım istendi ve bir giriş, üç bölüm ve bir sonuçtan oluşacak şekilde düzenlendi."

Mukaddime

Babamın hayatıyla ilgili kısa bir açıklama, Irak'a gidişleri ve beraberindekiler, benim bir bilge kişiyle sohbetim ve bu sohbet esnasında geçen bazı konular hakkında.

"Marifet sahiplerine gizli kalmasın ki, babam Şirvan ülkesinin başkenti Şamahı'da alimlerden biriydi ve Molla Muhammed Bakır Behbehani ile Molla Seyyid Ali'nin fetvalarıyla şeriatın hükümlerini uygulamaya koymuştu. Çok sayıda insan sapkınlık yolundan dönerek hidayet yoluna girdi ve Sünni mezhebinden olan birçok kişi, On İki İmam mezhebine geçti. İşte bu, Allah'ın dilediğine verdiği fazl ve keremdir. Allah, büyük fazl ve kerem sahibidir.

Bu sırada, yani 1194 senesinin Şaban ayının ortasında, aynı şehirde yokluk aleminden varlık alemine adım attım ve rahat ile sevinç diyarından, sıkıntı ile gurur diyarına düştüm. Evet, dünyada rahat yoktur.

Allah'ın emriyle hayat merhalelerinin beşini tamamladıktan sonra, babam kader gereği, daha doğrusu Kadir olan Allah'ın emriyle, ailesiyle birlikte Irak tarafına yöneldi

ve Hz. Hüseyin'in (a.s) eşiğinde ikamet ederek yerleşti. Dini ilimleri tahsil etmeye, ahiret azığı ve ebedi saadet biriktirmeye koyuldu. Ben ise uzun bir süre babam, Molla Seyyid Ali ve diğer alimlerin yanında resmi ilimleri ve edebi sanatları öğrenmekle meşgul oldum. Daima dünyanın dalgalı dertlerinden uzak, gece gündüz sıkıntıların birikmesinden kurtulmuş bir halde, geniş bir gönül rahatlığı ve huzur içinde tahsil yapıyordum.

Bir gece, "Nefsini bilen Rabbini bilir" haberi üzerinde derin düşünce ve araştırma ile tefekkür ederken, aklıma nefsin kim olduğu ve hakikatinin ne olduğu sorusu geldi! Çünkü Allah Teala'yı tanımak, nefsi tanımaya bağlıdır ve yüce Allah'ın marifetine ulaşmak, nefsin marifetiyle ilişkilidir. Zahir alimlerinin nefsin tanımı konusunda söyledikleri malumdur ve bunu bilmenin pek önemi yoktur. Zira bunu bilmekle nefsin hakikati anlaşılmaz ve arzu edilen şeye ulaşılmaz.

Dedim ki: "İlim öğrenmek her Müslüman erkek ve kadına farzdır, Çin'e gitmek gerekse bile: 'İlim Çin'de bile olsa gidip alınız.'" Aklıma şu geldi ki: "Aranan şey ancak 'Ona ulaşmak için vesile arayın' emriyle elde edilir ve göz, arzu edilenin güzelliğine ancak 'Eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorun' buyruğuyla erişir." Bilgi talep eden birisi dedi ki: "Vesile ve zikir ehli, Ehl-i Beyt imamlarıdır (a.s). Onlardan sonra ise 'Bir topluluğa benzeyen onlardandır' hadisine göre, sahih olan şu habere göre: 'Sizden kim ki bizim hadisimizi rivayet eder, helal ve haramımıza bakar ve hükümlerimizi bilirse, onu kendinize hakim kabul edin. Çünkü ben onu size hakim kıldım' sözüne göre, alimlerden marifet talep etmek gerekir. Burada kastedilen 'rivayet eden', imamların hükümlerini bilen ariftir, sadece rivayet eden değil. Nitekim 'hükümlerimizi bilir' buyurmuştur. 'Bizim yolumuzda cihat edenlere, elbette yollarımızı göstereriz' ayetine göre, dinin rehberleri, yakîn sahibi müçtehitlerdir. 'İnsanlar iki sınıftır: Müçtehit ve Mukallid' haberini duymadın mı? Ya da 'Alimler, Allah'ın emanetçileri ve peygamberlerin elçileridir' hadisini kitapta görmedin mi? Hemen onların hizmetine koş ve 'İlmi insanların ağzından alınız' sözünün sırrına er."

Bu sözü o azizden duyduğumda, mecburen zahir alimlerinin hizmetine koştum.

Mısra:

Boğulan adam, çırpınıp durur."

"Bu topluluktan, akranları arasında güvenilirliği sabit olan birine, ben şu soruyu sordum: "Marifet, akıllı insan üzerine farz-ı ayndır ve Allah Teala'yı tanımak, nefsi tanımaya bağlıdır. Nefsi tanımanın yolu nedir? Nefsimi tanımada bana yardımcı olun ki, onun sayesinde Rabbimi tanıyabileyim! 'Nefsini bilen Rabbini bilir' hadisi bu konuda açıktır. Ve 'Allah'ı unuttular, biz de onları kendilerine unutturduk' ayeti buna delalet eder. Çünkü Allah Teala'yı unutmak, nefsi unutmak olursa, nefsin zikri, Rabbin zikrine sebep olur ve Rabbin zikri de nefsin zikrine sebep olur: 'Beni zikredin ki ben de sizi zikredeyim.'"

Bu soruyu dinledikten sonra cevap olarak şöyle dedi: "Hakikat şu ki, nefsi tanımak, akıllı ve mükellef olan herkese vacip ve gereklidir, kaçınılmaz bir emirdir. Zahir

ilimlerinin ötesinde batın ilimleri de vardır. Alemlere rahmet olan Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) mucizevi sözlerinin muhtevasından bu açıkça anlaşılmaktadır. O, 'Alimler peygamberlerin varisleridir' buyurmuştur. Eğer denilirse ki kastedilen bütün alimlerdir, bu doğru değildir. Çünkü Mecusiler, Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında alimler vardır. O zaman hepsinin peygamberlerin varisi olması gerekir. Eğer denilirse ki, Hz. Peygamber (s.a.v) kendi ümmetinin alimlerini kastetmiştir, bu da anlamsızdır; çünkü ümmet içerisinde Sünni, Şii ve diğer mezheplerden alimler vardır. O zaman onların da peygamberlerin varisi olması gerekir. Eğer denilirse ki, kastedilen Şii alimleridir, bu da sonuca ulaştırmaz; çünkü Şiiler de İsmaili, Zeydi ve On İki İmam gibi fırkalara ayrılır. O zaman hepsinin peygamberlerin varisi olması gerekir. Eğer denilirse ki, kastedilen İmamiye alimleridir, onlar da Usulî ve Ahbarî olmak üzere ikiye ayrılır ve birbirlerini fasık ve facir sayarlar. Fasık ve facirin peygamberlerin varisi olması yakışık almaz. Eğer denilirse ki, kastedilen Ehl-i Beyt imamlarıdır (a.s), bu da birçok hadisle çelişir."

Bunlardan biri, Hz. Peygamber'den (s.a.v) rivayet edilen şu hadistir: "Fakih alimler, peygamberlerin emanetçileridir." Eskiden 'fıkıh' kelimesi, ahiret yolunu bilmek, nefsi tanımak, onun incelikli afetlerini bilmek, dünya zevklerinden uzaklaşmak, ahiret nimetlerine istek duymak ve benzeri anlamlarda kullanılırdı. 'Dinde derinleşsinler' ayeti de bunu destekler. Şimdilerde alimler arasında fıkıh, boşanma, lian, alışveriş, miras paylaşımı, cezalar, kefaretler ve benzeri konulardaki meselelere vakıf olmaktır.

Hz. İmam Sadık'tan (a.s) rivayet edilmiştir ki: "Kalbinin saflığıyla Allah'tan fetva istemeyen kimsenin fetva vermesi helal değildir." Bu sözden, müçtehitte kudsî bir gücün şart olduğu ve bunun da kalbin saflığını gerektirdiği anlaşılmaktadır. Yani müçtehit bir fetva verdiğinde veya hüküm bildirdiğinde, bunu ilim ve basiretle yapar, şüphe ve zan ona yol bulamaz. O halde 'İnsan zannıyla amel eder' sözü bilinmeyen bir sözdür ve 'İlim kapısı kapalıdır' demek de anlaşılmaz bir sözdür. Şartları taşıyan bir müçtehidin hükmü, akıl sahiplerine malumdur ve bunda kimsenin bir söz hakkı yoktur. Molla Muhammed Bakır Meclisi bir risalesinde şöyle yazmıştır: "Fakirin mezhebi orta yoldur. Her konuda aşırılık ve eksiklik kötüdür. Ben, İmamiye fakihlerine kötü zanda bulunan ve onları dindarlıkta eksik olmakla suçlayanların mezhebini yanlış buluyorum. Aynı şekilde, onları önder kabul eden, hiçbir konuda onlara muhalefet etmeyi caiz görmeyen ve onlara taklit edenlerin mezhebini de doğru bulmuyorum." Sözünün sonu.

Allah'ın sevgilisi olan Hz. Ali'den (a.s) güzel bir haber dinle: "İlim iki türlüdür: Biri kalpte olandır, o faydalı ilimdir; diğeri dilde olandır, o da Allah'ın Ademoğulları üzerindeki hüccetidir." Yani ilim iki kısımdır: Biri kalpte olan ve fayda veren ilimdir; diğeri dilde olan, yani sadece söz olan ilimdir. İşte bu ilim, Allah'ın Ademoğulları üzerindeki hüccetidir. Şu hadisi dinle ve marifet kadehinden iç: "İlimden öyle bir kısım vardır ki, o gizli hazineler gibidir ve onu ancak Allah'ı bilen alimler bilir." Bir başka haber de şudur: "İlim, Allah Teala'nın dilediği kimsenin kalbine attığı bir nurdur." İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edilmiştir ki: "'Allah, yedi göğü ve yerden de onların benzerini

yarattı. Emir, bunların arasında iner' ayetinin tefsirini bildiklerimi size anlatsaydım, beni taşlardınız." Bir başka rivayette ise "Beni öldürürdünüz" denilmiştir.

Ben derim ki, İbn Abbas'ın (r.a) açıklaması halinde recm edilmesine ve öldürülmesine sebep olacak ilim hangi ilimdi? Acaba kastedilen fıkıh ve usul ilmi miydi? Yoksa sarf ve nahiv ilmi miydi? Ya da mantık, belagat ve meani ilmi miydi? Yoksa kelam, tıp, astronomi, geometri, matematik, kum falı, hey'et ilmi veya bunlara benzer ilimler miydi? Elbette bunların hiçbiri olamaz. O halde o ilim, mutlaka batın ilmi olmalıdır. Nitekim Hz. İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur:

"*Eğer bildiğim ilim incisini açıklasaydım,*

Bana 'Sen putperestlerden misin?' derlerdi."

Eğer birisi 'İnsanın düşmanı cehaletidir' sözüne dayanarak, zahir ilimlerinin ötesinde batın ilimlerinin olmadığını veya duyulur alemin dışında anlaşılır bir alemin bulunmadığını iddia ederse, akıl, onun bilgisizliğiyle alay eder. Çünkü o, bu alemden başka bir şey olmadığını söyleyerek, farkında olmadan Kur'an ayetlerini, Peygamber (s.a.v) hadislerini, ahiret alemini, kabir azabını, cenneti ve cehennemi inkar etmiş olur. Eğer derse ki: "Biz manevi ilimleri bilmekle yükümlü değiliz, Allah'ı tanımanın temeli bizim bilgimizin üstündedir, Müslümanların sahip olduğundan fazlası kimseye vacip kılınmamıştır ve bize gücümüzün yetmediği bir şeyle yükümlülük verilmemiştir", bu da sonuca ulaştırmaz; çünkü mükellefiyet akla göredir ve bir akıllıya vacip olan şey, başka bir akıllıya vacip olmayabilir. 'Güçsüzlere, hastalara ve harcayacak bir şey bulamayanlara bir güçlük yoktur' ayeti de bunu destekler.

“Hiçbir hedefe ulaşmamış ve hiçbir yolda adım atmamış olan sıradan insanlar, belalar arasında çok ilerleme kaydedebilirler: “Cennet ehlinin çoğu ahmaklardır.” Bu da tartışmaya açıktır, çünkü ahmaklık eğer din işlerinde kastedilmişse, bu kişiler hayvanlar sınıfına girerler, nasıl olur da ebedi cennetin güzelliğini görebilirler! “Müminler iki cihanda da diridir” ifadesi, iman edenlerin vasfıdır ve “Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da sapıktırlar” ayeti ise onların durumunu eleştirir.

Ahmaklık, eğer dünya işlerinde cahil, ahiret işlerinde ise bilgili ve yetenekli olmak anlamına geliyorsa, bu kabul edilebilir.

Ey kardeşim, iş, kuşu havadan hile ile indiren ve balığı denizin dibinden avlayanlarla; kırmızı ve mavi renkte şeytanı geçen, fakat tabiat evinden bir adım dışarı çıkmayan, birkaç terim bilmekle gururlanan ve şeriat ve tarikat yollarından uzak olan, yıllarını süslenmeye ve sakal uzatmaya harcayanlarla...

Ey sevgili, bir an için insaf gözünü aç ve bu sözlere dikkatle bak, “Yaşlı kadınların dini üzere olun” sözünün şiddetli bir şekilde gafilleri uyarma amacıyla geldiğinin sırrını çöz. Bil ki, din kelimesi birçok anlama gelir:

Tevhid: Yüce Allah’ın buyurduğu gibi: “Şüphesiz Allah katında din, İslam’dır.”

Şeriat: Yüce Allah'ın buyurduğu gibi: "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim" yani şeriatinizi.

Eğlence ve Oyun: Yüce Allah'ın buyurduğu gibi: "Dinlerini oyun ve eğlence edindiler."

Hudutlar: Yüce Allah'ın buyurduğu gibi: "Allah'ın dininde size olan acımaları, sizi bu ikisinden (hırsızlık ve zina edenlerden) alıkoymasın." Yani, hudutlarda günahkarları gözetmeyin ve göz yummayın.

Hesap: Yüce Allah'ın mucizevi kelamında geçtiği gibi: "İşte bu, doğru dindir."

Cezâ ve mükafat: Yüce Allah'ın buyurduğu gibi: "Din gününün sahibi" yani ceza gününün.

Gelenek ve görenek: Kuran-ı Kerim'de geçtiği gibi: "Hükümdarın dininde" yani hükümdarın geleneğinde. "İnsanlar hükümdarlarının dini üzeredir" hadisi bunu hatırlatır.

İtaat ve boyun eğme: Denildiği gibi: "Hükümdara dininde isyan ettik" yani hükümdara itaatsizlik ettik.

Mülk: Züheyr'in dediği gibi:

"*Ömer'in dininde Beni Esad'ın vadisinde konakladım,*

Ömer'in dininde Hayber'den daha aşağı bir durumda."

Yani, Ömer'in mülkünde.

Güç ve üstünlük.

Ey kardeşim, diyorum ki eğer "Yaşlı kadınların dini üzere olun" sözünden kasıt tevhid ise, bu kabul edilemez. Çünkü dinin temelleri taklitle olmaz. Dinin düğümü taklitle çözülmez. Zira "Biz atalarımızı bir ümmet üzerinde bulduk ve biz de onların izinden gidiyoruz" ayetine göre, taklit kötü ve kusurludur. Yaşlı kadınları taklit etmek nasıl mümkün olabilir! Elbette mümkün değildir.

Eğer İslam'ın furu ve şeriatinde yaşlı kadınları taklit etmek gerektiği söylenirse, bu açıkça batıl bir sözdür ve din için bahsedilen diğer anlamlara da uygulanamaz. Belki de bu hadis, akıl ve anlayışları kadınlar gibi olan ve zekâ bakımından onlara benzeyen kişiler için söylenmiştir, yoksa akıl sahipleri ve anlayışlı kimseler yaşlı kadınları taklit etmekle yükümlü değildirler. Nitekim bu konuda birçok rivayet vardır.

Bunlardan biri Kâfi ve Saduk'un Tevhid'inde geçmektedir: "Kim bilmediği bir şeye iman ettiğini iddia ederse, o, bilgiden sapmış bir kimsedir. Hiçbir mahlûk Allah'tan başka bir şeyle bilinemez ve Allah'ı bilmek ancak Allah ile olur. Allah, yaratıklarından münezzehtir ve yaratıklar da O'ndan münezzehtir." Yani, bir şeyin hakikatini bilmeden ona iman ettiğini sanmak sapıklıktır. Yani iman, marifetle olur; bir şeyi bilmeden kalpte güven ve huzur elde edilemez." Bu şerefli cümle, "İnancın en üst seviyesi yaşlı kadının inancıdır" diyenlerin sözünü geçersiz kılar. Onlar akıl ve din bakımından eksik

olanlardır. Hz. Peygamber'in (sav) akıl ve din bakımından eksik olduğunu haber verdiği kimselere uymak doğru değildir.

Ey kardeşim, kim kelime-i şehadet getirirse İslam dairesine girer ve kanı haram olur, malı ve canı güvende olur. "İslam garip olarak başladı, yine garip olacaktır" hadisinin ne anlama geldiğini bilmiyorum. Ve "Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir" hadisinin sırrı nedir.

Bazı Arap kabileleri Hz. Peygamber'e (s.a.a) gelerek iman ettiklerini iddia etmişlerdi. Yüce Allah onların bu sözünü reddederek şöyle buyurdu: "Bedeviler, 'İman ettik' dediler. De ki: 'Siz iman etmediniz, fakat 'İslam olduk' deyin.'" Başka bir ayette ise iman alametini şöyle sınırlandırmıştır: "Müminler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir." Bu ayette iman alametini açıkça belirtmiştir. Bu ayetle ilgili olarak Ehlibeyt (as)'tan bir rivayet aktarayım ki, şaşkınlık içinde kalmayasın: "İnsanların hepsi helak olmuştur, ancak alimler müstesna. Alimlerin hepsi helak olmuştur, ancak amel edenler müstesna. Amel edenlerin hepsi helak olmuştur, ancak ihlaslı olanlar müstesna. İhlaslı olanlar ise büyük bir tehlike altındadır."

Haberlerden ve eserlerden anlaşıldığı üzere, İslam dille ilgilidir, iman ise kalple. "Mümin, kırmızı kükürtten daha değerlidir" hadisi de bu iddianın delilidir. Bu hadisin anlamında iki nokta akla geliyor:

Birincisi: Kırmızı kükürt, eksik metalleri kemale erdirir; bakırı gümüşe, gümüşü altına çevirir. Mümin de aynı özelliğe sahiptir. Bir talip kendini bir mümine teslim eder, kendini "gasil elindeki ölü gibi" bırakır, varlığını onun hizmetinde eritir ve müminin ahlakıyla ahlaklanır ise, o talip eksiklikten kurtularak en üstün kemale erişir.

Şiir:

Eğer sen taş, kaya veya mermer olsan bile,

Sahibdil'e erişirsen, inci olursun.

İkincisi: Hakîmler, iksiri "nübüvvetin kardeşi" ve "velayetin sırrı" olarak adlandırmışlardır. "Selman biz Ehlibeyt'tendir" hadisi de bu hususa güzel bir delildir.

Ey Aziz, bu arzuyu besleme ve bu isteğin etrafında dolaşma: "Din temenni ile olmaz." Din yolu oldukça tehlikeli ve zordur. Bu yoldaki tehlikeler ve engeller sayısızdır. Zira talip, vesvese ve vehim tehlikeleriyle az bir gösterişe kapılarak, "susayanın su sandığı serap" gibi, dalalet ve sapıklık vadisine düşer.

Şiir:

Bu çölde serap uzaktır, dikkat et!

Çölün gulyabanisi seni serapla kandırmasın.

Nitekim bazıları küfür batağına saplanmış, bazıları tenasüh mezhebini benimsemiş, bir grup da ibaha vadisine koşmuştur. Bazıları zındıkların yolunu tutmuş, bir kısmı

hulul dinini kabul etmiş, bir grup cebriye ve kaderiye olmuştur. Çok sayıda kişi ise şeriat ve tarikatın hükümlerini bağlayıcı görerek kendilerine “kalender” demişlerdir.

Bu yolun ustası, yani bilgili mürşidi bulmak da son derece zordur. Varsa da onu tanımak imkansızdır. Zira insanî kemalleri ancak kemal sahibi tanır. Cahil ve bilgisiz kimse, alimin derecesini bilemez. Cüzi akıl bu işin fetva makamı değildir, zira sınırlı olan, sınırsızı kuşatamaz. İnce anlayışlı akıl da bu mahkemenin hakimi olamaz, zira toprak ehli, gök ehlinin yolunu bilemez. “Bize öğrettiklerin dışında bir bilgimiz yoktur” ayeti de bu iddianın delilidir.

Şiir:

Simurg’un ve Hüdhüd’ün hikayesini,

Ancak Mantık’üt-tayr’ı bilen kişi anlayabilir.

En iyisi, atalarının dinine göre amel etmen, kendine zahmet kapıları açmaman, taklit dinine razı olman ve atalarının mezhebiyle yetinmendir. “Şüpheli yerlerden sakının” sözünü unutma. Nasihat olarak sana şunu söyleyeyim:

Şiir:

Sana söyleyeceklerimin hepsi, sana ulaştırmam gerekenlerdir,

İster sözlerimden ders al, isterse canını sık.”

BİRİNCİ BÖLÜM

Seyahat ve Yolculuğun Sebebi, Çeşitli Milletlerden İnsanlarla Karşılaşma ve Bunun Ardından Gelen Bazı Konuların Açıklanması

Akıl sahipleri ve irfan ehli bilsinler ki, o alimin sözü buraya gelince ve kelamı bu noktaya ulaşınca, onun sözlerinden anlaşıldı ki, zahiri ilimlerin ötesinde batıni ilimler de vardır. “(Onlar) dünya hayatının sadece görünen yüzünü bilirler; ahiretten ise tamamen gafildirler.” Zahiri ilimleri öğrenmenin amacı da amel etmektir ve amellerin meyvesi, Yüce Allah’a yakınlaşmaktır. Yüce ayetin buyurduğu gibi: “Kullarım içinde şükredenler pek azdır.” Allah’ı arayanlar ve hidayet yolunda gidenler çok azdır. Doğru yolu gösteren ayetin buyurduğu gibi: “Dünya hayatı, aldatıcı bir metadan ibarettir.” Bu dünya, aldanma yeridir. Şerif hadisin belirttiği gibi: “Dünya bir köprüdür, üzerinden geçin.”

Şiir:

Dünya, şeytanın tuzağıdır, nefsin zevklerinin yemi,

Hırs, gönül kuşunu çabucak tuzağa düşürür.

Dünya, takva sahiplerinin terk ettiği, ahireti unutanların ise elde etmeye çalıştığı şeydir. “Dünya sevgisi, bütün hataların başıdır” hadisi de bu iddiaya şahittir. Evet, dünya ahiretin tarlasıdır. “Dünya, ahiretin tarlasıdır.” Kim dünyada basiret (görüş) sahibi olmazsa, ahirette de basiret sahibi olamaz. “Kim bu dünyada kör ise, ahirette de kördür.” Bu körlük, zahiri körlük değil, batıni körlüktür. Allah Teala’nın buyurduğu gibi: “Onların kalpleri vardır, onunla anlamazlar; gözleri vardır, onunla görmezler; kulakları vardır, onunla işitmezler.” Basiret sahibi olan, Hak yolunda ilerleyendir. Hak yolunda ilerleyen ise “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin” ayetinin anlamını kavrayandır. Bu ayetin anlamı ise ancak “Sizi tanıyan Allah’ı tanımış, sizi bilmeyen Allah’ı bilmemiş olur. Sizi seven Allah’ı sevmiş, sizden nefret eden Allah’tan nefret etmiş olur” ayetinin anlamı kavrandıktan sonra anlaşılabilir. Bu cümlenin anlamlarını kavramak ise ancak din alimlerinden ve hakikat ehli ariflerden yardım alarak, çokça mücahede ve riyazetle, Allah’tan gayrısından yüz çevirerek, iç dünyayı boşaltarak, kalbi temizleyerek, hadisleri ve eserleri inceleyerek, Ehlibeyt’in (as) itaat ve emrine girerek mümkün olabilir. Çünkü şurası açıktır ki, eğer insan aklıyla her şeyi kavrayabilseydi, Yüce Allah peygamberleri göndermezdi. Peygamberlerin gönderilmesi ve hidayet rehberlerinin yol göstermesi boşuna olurdu. Bu ise apaçık bir şekilde batıldır.

Ma’rifet (Allah’ı tanıma) elde etmenin ancak büyük bir gayret ve çabayla mümkün olduğu anlaşıldıktan sonra, “İnsan için ancak çalıştığı vardır” ayetine uyarak, bu aşağılık dünyayı terk edip, temiz ve iyi insanların yolunu gönülden kabul etmeye karar verdim. Allah’a ve Resulullah’a (sav) hicret etmeye, Hakk’ı aramak için araştırma yoluna girmeye ve bu yolda araştırma yapmaya karar verdim. Eğer aşk balinası beni derinliklerine çekip ölüm beni bulursa, “Onun mükâfatı Allah’a aittir” müjdesi bana yeter. Eğer lütf gemisi beni kurtuluş sahiline ulaştırırsa, “Büyük bir kurtuluşa ermiştir” nişanesi bana yeter.

Hamdolsun ki, ümit zinciri son derece sağlamdır: “Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım.” Gafil olanlar, O’na yaklaşmaya çalışırlar ama uzak olduğunu zannederler. “Uzak bir yerden seslenirler.” Hayır, asla! “Biz ona şah damarından daha yakınız.” O, bunu bize bildiriyor ve biz de kendimizi “Nerede olsanız O sizinle beraberdir” ayetinin anlamına ulaştırıyoruz. “Kim bir şeyi ararsa, onu bulur” hadisinden de maksat hâsıl olmuştur. Zira hakikatte Allah Teala’dan başka hiçbir şey yoktur. Eğer inanmıyorsan, Hişam bin Hakem’in, İmam Cafer Sadık’tan (as) rivayet ettiği şu hadisi dinle: “Zındık kendisine ‘Allah nedir?’ diye sorduğunda, İmam şöyle buyurdu: ‘O, şeylerin aksine bir şeydir. Söylediğimi anla ve O’nun hakiki bir varlık olduğunu kabul et.’”

Yani, İmam Cafer Sadık (as) zındıka (Allah’ın varlığını inkar edene) şöyle buyurdu: Allah Teala şeylerin aksine bir şeydir. Ey zındık, söylediğimi anla ve Allah’ın varlığını kabul et. Yani, Allah Teala’ya “şeylerin aksine bir şey” denmesinin sebebi, bu ifadenin O’nu anlamak, varlığını ispat etmek ve kavramak için kullanılmasıdır. Hakikatte Allah Teala, varlığı gerçek olan tek şeydir. Olası varlıklara “şey” denmesi ise mecazi bir

kullanımdır. Yani, gerçek ve hakiki varlık sadece Yüce Allah'tır. Olası varlıkların her birine "şey" denmesi ise mecazidir.

Hüseyin bin Said'den bir başka hadis şöyledir: "İmam Cevad'a (as), 'Allah'a 'şey' denilebilir mi?' diye sorulduğunda, İmam şöyle buyurdu: 'Evet, bu O'nu iki uç noktadan uzaklaştırır: Yokluk ve benzerlik.'" Yani Hüseyin bin Said, İmam Cevad'a (as) "Allah Teala'ya 'şey' denilebilir mi?" diye sorulduğunu ve İmam'ın "Evet, 'şey' demek, O'nu iki uç noktadan uzaklaştırır: Yokluk ve benzerlik" şeklinde cevap verdiğini söyledi. Böylece Allah Teala'nın, şeylere benzemeyen bir varlık olduğu anlaşılmış oldu.

Sonuç olarak, azim kemerimi bağlayarak, seferi zafere ulaştıran bir araç olarak kabul ederek, işimin temelini araştırmaya dayandırdım ve kendi sonumu düşünmeye başladım. O sıralar, Seyyid Masum Ali Şah Dekni ve Nur Ali Şah İsfahani'nin o şehirde bulunduğu haberi yayıldı. Molla Seyyid Ali Behbehani, Molla Şeyh Cafer Necfi, Molla Muhammed Ali Kirmanşahani gibi bazı alimler, onları sadece fasık ilan etmekle kalmayıp, kafirlikle de suçluyorlardı. Onları inkar etmekte aşırıya kaçıyorlar ve "Bunlar sufilerdendir, sufilerin kötülenmesiyle ilgili birçok hadis vardır" diyorlardı."

Peygamber Efendimiz'den (sav) rivayet edilenlerden birisi de şuydu: "Ey Ebu Zer, ahir zamanda yazları ve kışları yün giyen bir topluluk olacak, kendilerini bu yüzden diğerlerinden üstün görecekler. İşte onlara göklerin ve yerin melekleri lanet edecektir." Dolayısıyla, sufi tarikatı Yüce Allah katında reddedilmiş ve Peygamber Efendimiz (sav) tarafından dışlanmıştır. Ve bu kişiler sufiydi.

İmam Ali Rıza'dan (as) ise şöyle rivayet ediyorlardı: "Yanında sufiler anılıp da onları diliyle veya kalbiyle inkar etmeyen bizden değildir. Onları inkar eden ise sanki Resulullah'ın (sav) huzurunda kafirlerle savaşmış gibidir." Bu ve buna benzer başka hadisleri de sufileri kötülemek için naklediyorlardı. Ve onları yermek için dillerini hiç esirgemiyorlardı.

Diğer bir grup ise, Molla Abdussamed Hemedani, Molla Muhammed Taki Kirmani, Molla Muhammed Hüseyin İsfahani, Molla Seyyid İbrahim Tuni, Molla Muhammed Cafer Hemedani, Molla Şeyh Zahid Gilani, Molla Muhammed Nasir Darabi, Molla İbrahim Hoyi, Molla Muhammed Ali Heravi ve benzerleri, onları övüyor ve yüceltiyorlardı. Onları övmek ve vasıflandırmak için büyük bir çaba sarf ediyorlardı. Şöyle diyorlardı: "Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: 'Ahir zamanda yazları ve kışları yün giyen bir topluluk olacak, kendilerini bu yüzden diğerlerinden üstün görecekler.' Bu şerif hadisten sufi tarikatının kötülenmesi ve yerilmesi anlaşılmaz. Bilakis, ister sufi ister başka bir şey olsun, gösteriş için elbise giyen ve kibirlenen kişiler, Peygamber Efendimiz'in (sav) buyurduğu gibidir. Nitekim bu zamanda yün elbise giyiyorlar ve buna 'terme' deniyor. Bunun gösteriş için giyilen bir elbise ve kibirlilik alameti olduğu açıktır."

"Yanında sufiler anılıp da onları diliyle veya kalbiyle inkar etmeyen bizden değildir" buyuran İmam Ali Rıza'nın (as) kastettiği sufi tarikatı hangisidir ve bunlar kimlerdir,

bilinmelidir. Eğer kastedilenin genel olarak “sufi” kelimesi olduğu söylenirse, bu doğru değildir. Çünkü sufi, sözlükte “yün giyen” demektir ve birçok büyük sahabe ve Ehlibeyt imamları yün giyerlerdi ve yün elbise giyerlerdi. Eğer sufiler derken, Peygamber Efendimiz’in (sav) dininde bidat çıkaran, Peygamber ailesine karşı inkar kapılarını açan, zahirde zahid ve takva sahibi görünerek dini yıkan, hile ve düzenbazlıkla insanları saptıran özel bir topluluk kastediliyorsa, bu doğru bir sözdür. Zira Emevi ve Abbasi hanedanları, velayet güneşini kara bulutlarla insanların gözünden ve basiretinden gizlemek, velayet nurunu söndürmek ve hidayet ışığını karartmak istediler. Bu yüzden, bazı insanları düzenbazlık ve ikiyüzlülük kisvesi altında ortaya çıkardılar ve bir grubu da gösterişli elbiselerle insanlara sundular. İşte bu yüzden, sahte sufi tarikatı ortaya çıktı ve Ehlibeyt imamlarına karşı zahidlik ve takva gösterisinde bulundular: “Dünyayı dünya için terk ettiler.” Peygamber Efendimiz’in (sav) dininde gedik açmak istediler. Bu konuda büyük çaba sarf ettiler, fakat şunu bilmiyorlardı ki:

Şiir:

Allah’ın yaktığı bir lambayı,

Üfleyen kim olursa olsun, sakalını yakar.

“Onlar, Allah’ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır.”

Sözün özü, Ehlibeyt imamlarını inkar eden ve Peygamber Efendimiz’in (sav) dininde bidat çıkaran topluluk, Allah katında reddedilmiş ve Peygamber Efendimiz (sav) tarafından dışlanmıştır. Ve tüm bu alimler, bu topluluğu yermiş ve kötülemiştir. Nitekim Mevlana, Mesnevi’sinde şöyle demiştir:

Beyit:

Bu alçakların önünde sufi olan kişi,

Terzilik, livata ve selam olsun ona!

Hafız-ı Şirazi ise şöyle demiştir:

Beyit:

Sufi’nin parası, saf olan değildir,

Nice hırka vardır ki ateşi hak etmiştir.

Başka bir yerde ise şöyle demiştir:

Beyit:

Deccal sufi, düzenbaz ve dinsiz nerede?

Söyle, yansın gitsin, Mehdi (as) imdadımıza yetişti.

Bunlar gibi, kötü sufi tarikatını yermeye işaret eden daha birçok söz vardır.

Aksi halde, hakiki sufilerin övülmesiyle ilgili olarak, Peygamber Efendimiz'den (sav) ve Ehlibeyt imamlarından (as) birçok hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi, Molla Muhammed Bakır Meclisi'nin Bihar-ul Envar'ın fihristinde, Şeyh-ul Fukahâ el-İmad bin Muhammed bin Ebi'l-Kasım Ali el-Taberî'ye nispet ettiği Beşârat-ul Mustafa (sav) li-Şia-i el-Murtaza (as) adlı kitabında yer alan şu hadistir: "Kim Allah ile birlikte oturmak isterse, sufilerle otursun." Yani Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah Teala ile birlikte oturup ondan hoşnut olmak isterse, sufilerle otursun." "Men sere" yerine "men erade" şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu hadisin anlamını Mevlana, Mesnevi'sinde şöyle ifade etmiştir:

Mesnevi:

Kim Allah ile birlikte olmak isterse,

Evliyaların huzurunda otursun.

Bir başka hadis ise, İbn-i Cumhur el-Ehsâî'nin Gavâlî el-Leâlî adlı kitabından nakledilmiştir.

Molla Muhammed Bakır Meclisi de Bihar-ul Envar'ın fihristinde bu kitabı İbn Ebi Cumhur'a nispet etmiştir. Şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Ali (as) şöyle buyurdu: Tasavvuf dört harften oluşur: T, S, V ve F. T: Terk, tövbe ve takva; S: Sabır, sadakat ve saflık; V: Vard, dostluk ve vefa; F: Teklik, fakirlik ve fenafillah. Sufiler bu sıfatlara sahip kimselerdir."

"Sufi" isminin "safvetü'l-mââl" kelimesinden türediğini, yani seçilmiş ve bergüzide anlamına geldiğini araştırıyorlardı. Çünkü peygamberlik ve velayet (peygamberin varisi) makamından sonra, bu tarikat insanlık âleminin en üstünü ve en değerlisidir. Zira her şeyin üç derecesi vardır: Aşağı, orta ve üstün; veya genel, özel ve en özel. Peygamberler, veliler ve vasiler, insan türünün en üstünleridir; bu tarikat ise insan türünün ortasında yer alır, dolayısıyla seçilmiş ve bergüzidedir. "Safve" kelimesine nispet ya'sı eklenince "safavi" olur; bu kelime çok kullanıldığı ve dillerde zor söylendiği için, lam harfi olan vav, ayın harfi olan fâ'nın yerine getirildi ve sad harfine vav harfine uygun olarak ötre verildi, böylece "sufi" oldu. Lam harfinin ayın yerine, ayın harfinin de lam yerine getirilmesi yaygın ve caizdir; bunu sarf ilmi alimleri kitaplarında açıklamışlardır.

Başka bir görüşe göre ise, sufi kelimesi bulanıklığın zıddı olan saflık kelimesinden türemiştir. Sufiler nefsani bulanıklıklardan kurtulup kalplerini saflaştırdıkları için bu isimle anılırlar. Bütün alimlerin bu konuda hemfikir olduğunu söylüyorlardı. Örneğin, Mir Seyyid Şerif Cürcani, Matalü'l-Enzar adlı eserinin haşiyesinde şöyle demiştir: "Bil ki, akıl sahibi insanın en büyük saadeti ve en yüce mertebesi, yaratıcısını kemal sıfatlarıyla tanımak, noksan sıfatlardan tenzih etmek ve onun ilk yaratılıştan kıyamete kadar meydana getirdiği eserleri ve fiilleri bilmektir. Özetle, başlangıcı ve sonu bilmektir. Bu bilgiye ulaşmanın iki yolu vardır: Birincisi, nazar ve istidlal (akıl yürütme) yolu; ikincisi ise riyazet ve mücahede yolu. Birinci yolu izleyenler, eğer peygamberlerin getirdiği dinlerden birine bağlı kalırlarsa, onlara kelamcı denir; en

anlayışlıları ise meşşai filozoflardır. İkinci yolu izleyenler ise, eğer riyazet ve mücahedeleri şeriat hükümlerine uygunsa, onlara şeriata bağlı sufiler denir; en anlayışlıları ise İşraki filozoflardır. Böylece her grubun iki alt grubu vardır."

Yani, insanın akıl sahibi olması sebebiyle en büyük mutluluğu ve en yüce mertebesi, yaratıcısını kemal sıfatlarıyla tanımak, noksan sıfatlardan tenzih etmek ve yaratıcının dünyada ve ahirette meydana getirdiği eserleri bilmektir. Bunlardan birisi de başlangıcı ve sonu bilmektir ki, akıl sahibi insanın kemâli budur. Bunu elde etmenin yolu ise iki şekilde mümkündür: Birincisi, düşünme ve akıl yürütme yolu; ikincisi ise riyazet ve mücahede yolu.

Birinci yolu, yani düşünme ve akıl yürütme yolunu izleyenler, eğer peygamberlerin getirdiği dinlerden birine bağlı kalırlarsa, onlara kelamcı denir. Eğer kendi zamanlarındaki peygamberin dinine ve milletine bağlı değillerse, onlara meşşai filozoflar denir.

İkinci yolu, yani riyazet ve mücahede yolunu izleyenler ise, eğer kendi zamanlarındaki peygamberin dinine ve milletine bağlı kalırlar ve riyazet ve mücahedeleri o peygamberin kanunlarına ve kurallarına uygunsa, onlara sufiler denir. Eğer riyazet ve mücahedeleri o peygamberin kanunlarına ve kurallarına uygun değilse, onlara İşraki filozoflar denir. Riyazet ve mücahede ehli arasında, şeriata bağlı olanlara sufi denilmiştir. Dolayısıyla, bu kelime kıyamete kadar bu topluluk için kullanılacaktır. Sufi, şeriat kanunlarına ve kurallarına uygun olarak riyazet ve mücahede yapan kişiye denir.

Bu araştırmaya göre, her devirde ve her millette sufi tarikatı var olmuştur ve batını yola göre amel ederek kalplerini temizlemiş ve ruhlarını arındırmışlardır. Her dinde zahiri ilimlerle uğraşanlar ve batını ilimlerle uğraşanlar olmuştur. "Ey akıl sahipleri, ibret alın ki kurtuluşa eresiniz."

Her iki grubun da görüşlerini ve onları reddetme veya kabul etme konusundaki sözlerini gördüğümde, "Haber, görmekle aynı şey değildir" dedim. Bundan daha iyisi, araştırma yoluna girmek ve onların hallerini gözlerimle görmektir. Çünkü zeki kişilerin bile genel konularda yanıldığı çok olur. Nitekim Peygamber Efendimiz (sav) zamanında, onunla birlikte olan, canlarını ve mallarını onun yolunda feda eden ve onun yanında şehit olmaya hazır olan birçok kişi vardı. Peygamber Efendimiz'in (sav) vefatından sonra, birkaç alçak sahabe, kırk bin sahabeyi yanılttı, gerçeği gizledi ve hepsini şaşkınlığa düşürdü. Dolayısıyla, Peygamber Efendimiz'den (sav) ve Ehlibeyt imamlarından (as) uzak olan bir topluluğun, onların sözlerinden nasıl kesin bilgi elde edebilir ve o topluluğun zannından nasıl yakîn hâsıl olabilir? "Zan, asla gerçeğin yerini tutmaz.""

Alçak kişilerin, bilgili alimleri yanılttığı çok olmuştur. "Bu, İslam'da kırılan ilk şişe değildir." Ravzatü's-Safa adlı kitapta şöyle yazmaktadır: Tahiriler döneminde Herat şehrinde, bir caminin yakınında bir manastır vardı ve gayrimüslimler cizye vererek kendi dinlerine göre ibadet ediyorlardı. Bir gün, bir grup Müslüman cahiliye taassubu

ile geceleyin manastırı yıkarak camiye kattılar. Sabahleyin gayrimüslimler gelip manastırı yerinde bulamayınca, emirlerinin huzuruna giderek “Bize böyle bir zulüm yapıldı, emirden ümidimiz, ‘Şüphesiz Allah, adaleti, iyiliği emreder’ ayetine göre hareket ederek mazlumların hakkını almasıdır” dediler. Müslümanlardan ise, dört bin kadar yaşlı ve sarıklı kişi emirlerinin huzuruna gelerek “Biz atalarımızdan duyduk ve ömrümüz boyunca da böyle gördük, burada hiç manastır olmamıştır, hep Müslümanların camisi olmuştur” diye şahitlik ettiler. Yazar şöyle der: “İşin garibi, bu yalan şahitlik ve iftiradan sevap umuyorlardı ve bu çirkin fiili iyi bir şey sanıyorlardı.”

“Alimler ve faziletli kişiler nasıl olur da Allah’ın indirdiğine aykırı şahitlik ederler?” diye sorulursa, Molla Muhammed Bakır Meclisi bir risalesinde şöyle açıklamıştır: “Alimler insanların en şereflileri oldukları gibi, aralarında en kötüsü de bulunur. Her alimin din ehli ve hakikat sahibi olması gerekmez. Alimlerden biri şeytandır, diğeri ise imansız Ebu Hanife’dir.”

Akıl sahibine göre, hidayet birçok ilim öğrenmeye ve sayısız kemal sahibi olmaya bağlı değildir, bilakis Allah’ın ezelî lütfuna bağlıdır. “Şüphesiz sen sevdiğini hidayete erdiremezsin, fakat Allah dilediğini hidayete erdirir” ayeti de bunu ifade etmektedir. Ancak “Bizim yolumuzda cihad edenleri, elbette yollarımıza ulaştırırız” ayetinin gereği olarak, gayret ve çaba göstermek gerekir.

Şiir:

Ben çaba gösterme yolunu izlerim,

İnsan için ancak çalıştığı vardır.

Sözün özü, uzun bir süre ve yıllar boyunca çokça çaba sarf ettim ve araştırma yolunu izledim. Onlarda sadece iyilik ve takva gördüm. Bazı alimler, “Belki seni yanılttılar, seni yanılgıya düşürdüler ve kötü fiillerini güzel gösterdiler” diyorlar. Ben de diyorum ki, bilginlerin ittifakıyla, içtihad eden hata edebilir. Ayrıca, eğer bir kişi büyük bir özenle araştırma yapar ve bir müçtehidin yolunun doğru olduğunu anlarsa, o müçtehidin yolunu izlerse, o müçtehidin hata etmiş olması durumunda bile aslında sevap kazanmıştır.

Daha açık söyleyeyim: Eğer birisi hak mezhebin aksini iddia eder ve o mezhepte müçtehid olursa, birisi onu taklit eder ve bilmezse, o kişi hak mezhebin dışında olsa bile taklit eden kişiye bir günah yoktur. Bilakis o taklit eden kişi kurtulmuştur.

Bilginlere göre bu konu kesinleşmiştir ve dinin esasları taklit yoluyla öğrenilemez. Her mükellefin akli delillerle bunları ispat etmesi gerekir, öyle ki kalbi buna mutmain olsun ve şeytanın vesveseleriyle delillerinin temelleri sarsılmasın. Fıkıh konularında ise, Ehlibeyt imamlarının (as) hadislerini rivayet eden ve bilen kişileri taklit etmek gerekir.

Ey kardeş, bir süre o diyarın alimlerine ve büyük velilerine hizmet ettim. Sonra Bağdat şehrine geldim ve bir süre dört mezhebin alimleriyle görüştüm. Evet, kader böyleymiş, onların sufi tarikatıyla da görüştüm. Sonra uzak diyarlara seyahat ettim. Yirmi sekiz yıl boyunca Arap diyarlarında, Acem memleketlerinde, Türk illerinde,

Hindistan bölgesinde, Rum sınırlarında, Sudan topraklarında, Lurlar ve Kürtler dağlarında, Keşmîr arazilerinde dolaştım ve seyahat ettim. Her mezhebin evliyalarıyla, her milletin alimleriyle, her tarikatın arifleriyle, her grubun akıl sahipleriyle, her şehrin büyükleriyle, her ülkenin anlayışlı insanlarıyla görüştüm ve sohbet ettim. Her yerde bir hakikat ehli, her mekânda bir irfan sahibi, her tekkede bir gönül ehli, her bölgede bir bilge, her şehirde bir yönetici varsa, onlarla görüştüm ve sohbet ettim. Herkesin bir şeye hayran olduğunu, her kişinin bir düşünceye bağlı olduğunu gördüm. “Bizim yanımızda nice makamlar vardır.” Herkes kendi makamında, kendi mezhebinde ve kendi halinde, başkasını inkar ediyor ve başka mezhepleri tekfir ediyordu. “Her grup, sahip olduklarıyla sevinir.” Herkes akıl ve bilgi iddiasında bulunuyordu. Halbuki her tarikatın bilginleri, aklın anlamını şöyle açıklamıştır: “Akıl, hak ile batıl arasında ayrım yapabilmektir.” Eğer böyleyse, bu anlaşmazlık nereden kaynaklanıyor ve bu karşıtlık nereden çıkıyor?

Diğer dinleri ve milletleri bir kenara bırakırsak, İslam ümmeti, Peygamber Efendimiz’in (sav) buyurduğu gibi, “Benim ümmetim benden sonra yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bunların hepsi cehennemdedir, ancak bir fırka hariç” hadisine göre yetmiş üç fırkaya ayrılmıştır.

Şiir:

Hz. Muhammed’den sonra ümmeti yetmiş üç fırkaya ayrıldı,

Hz. Muhammed’in Ehlibeyt’ine bağlı olanlar ise tek bir fırkadır.

Ey akıllı insan, onlardan biri kurtuluşa erecek, diğerleri ise helak olacak,

Diğerleri yetmiş iki fırka, sayısız ihtilafla...

İkinci Bölüm

Yazarın İnançlarının Özeti Üzerine

Marifet ehli bilsin ki, uzun bir süre ve çok eski bir dönem boyunca dünyayı gezdim, çeşitli topluluklarla oturdum, farklı gruplarla bir araya geldim ve çok sayıda mezhep ve millet arasında dolaştım. Halkın durumunu ve ahvalini gözlemledim ve kitaplarını okudum. Her birinin kendi hayal gücüyle bir mezhebi ve milleti olduğunu, kendi düşüncelerinin tuzağına düşüp esir olduklarını ve kendi inançlarını ispatlamak için akli deliller ve kanıtlar getirdiklerini gördüm.

Çokça düşünce ve sayısız tefekkürden sonra, akıl yürütmenin, bozulmamış ve kusursuz hakikat inançlarını ispatlamakta son derece yetersiz olduğunu anladım. Bu nedenle, inançlarımı Ehl-i Beyt’in (a.s.) sözleriyle uyumlu hale getirmeye karar verdim. “Resul size ne verdiyse onu alın, sizi neden nehyettiyse ondan da sakının.” (Hadis-i Şerif) Geri kalan her şeyi yok ve hiç saydım. “Bizi buna hidayet eden Allah’a hamdolsun. Eğer Allah bizi hidayet etmeseydi, biz hidayet bulamazdık.” (A’raf Suresi, 43. Ayet)

Bilin ki, Yüce Allah birdir ve O'nun eşi ve benzeri yoktur: "De ki: O, Allah'tır, bir tektir." (İhlas Suresi, 1. Ayet)

Şiir:

Birdir O, sayıdan münezzehtir.

O bir, aklın ve anlayışın kavrayamadığıdır.

Samed'dir, O'ndan hiçbir şey istenmez.

O Samed, duyuların ve hayal gücünün algılayamadığıdır.

O'nun birliği, benzeri, eşi ve dengi olmayan gerçek bir birliktir: "Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur, O Samed'dir, tektir, benzersizdir, diridir, her şeyi ayakta tutandır, ezelî ve ebedîdir, eş ve çocuk edinmemiştir, mülkünde ortağı yoktur, zillete düşmekten de bir yardımcıya ihtiyacı yoktur. O'nu yücelt yücelt." (Hadis-i Kutsi)

Hak Teâlâ'nın birliği, sayısal, kişisel, türsel veya cinssel bir birlik değildir. Çünkü bunlar, mümkün varlıkların özelliklerindendir. O, dışsal, hayali ve akli parçalardan münezzehtir. Hiçbir şekilde bileşim, O'nun yüce ve kutsal zatında yeri yoktur. Kudret, ilim, hayat, semi (işitme), basar (görme), irade ve kelam gibi tüm kemal sıfatlarıyla muttasıftır. Cisim, bileşim, hal, yer, ortak, madde, suret, ihtiyaç, görülme, eş, çocuk, cevher ve araz gibi tüm noksanlıklardan ve eksikliklerden de münezzehtir. O'nun için yok olma, değişme ve dönüşüm söz konusu değildir. Var etmek ve yok etmek O'na aittir. "Allah dilediğini yok eder, dilediğini de bırakır." (Ra'd Suresi, 39. Ayet)

O, Sübhan ve Teâlâ, evveldir, başlangıcı olmayandır ve ahirdir, sonu olmayandır. O'ndan önce veya O'nunla birlikte bir şeyin olması mümkün değildir. Bilakis, O vardı ve hiçbir varlık ve şey yoktu: "Allah vardı, O'nunla beraber hiçbir şey yoktu." (Hadis-i Kutsi)

Tüm şeyler O'nun yarattığı ve yaptığıdır ve gerçek ve nefsi bir yokluktan sonra var olmuşlardır. O, tüm şeyleri ilim, kudret ve iradesiyle yokluğun karanlığından varlık alemine, madde ve asıl olmaksızın getirmiştir. O'nunla alem arasındaki tek bağ, O'nun yaratıcılığı ve onların yaratılmışlığıdır. O, onlardan zat, sıfat ve fiil bakımından ayrıdır.

Cebir ve tefviz yollarının ikisi de batıldır: "Ne cebir ne de tefviz, bilakis ikisi arasında bir durumdur." (Hadis-i Şerif) Kulların itaat ve günahtaki fiilleri kendilerindendir.

<u>Şiir</u>:

Kuşkusuz ki, bizim bir irademiz var.

Yarın bunu mu yapsam, yoksa şunu mu?

Bütün âlem, iradeye tanıklık ediyor.

İnkar edenin duyuları bile bunu açıkça görüyor.

Bu, iradenin kanıtıdır ey put!

“Bunu yap, şunu yapma” emri.

Bir soran, İmam Ebu Cafer ve İmam Cafer Sadık’a (a.s.) “Cebir ve tefviz arasında bir yol var mıdır?” diye sormuştur. Onlar da cevap olarak “Evet, bir yol daha vardır ki, o, yer ile gök arasındaki mesafeden daha geniştir ve O’nun kudreti tüm mümkün varlıklara eşittir.” Demişlerdir: “Ve O, her şeye kadirdir.” (Bakara Suresi, 20. Ayet) O’nun, şeylere dair ilmi, yaratmadan önce de vardı ve yaratmadan sonra da vardır, bunda bir fark yoktur: “Yaratan bilmez mi? O, Latif’tir, Habir’dir.” (Mülk Suresi, 14. Ayet) O, şeyleri ilmine göre yaratmıştır ve O’nun, şeylerin ayrıntılarına dair ilmi, O’nun küllî ilmi gibidir: “Yere gireni de, ondan çıkanı da, gökten ineni de, oraya yükseleni de bilir. Karada ve denizde olanı bilir. Düşen bir yaprak bile O’nun bilgisi dışında değildir. Bir dişi neyi karnında taşırsa ve rahimler neyi eksiltir, neyi artırırsa bilir. Her şey O’nun katında belli bir ölçüye göredir. O, gaybı da, şehadeti de bilendir, büyük ve yücedir.” (En’am Suresi, 59. Ayet)

Gayb, sizin ve bizim için gaybdir, Allah katında sabah ve akşam yoktur. O’nun katında hepsi eşittir ve O, dilediğini irade ederek yaratmıştır. İhtiyaçtan değil, bilakis O, tüm varlıklardan müstağnidir: “Şüphesiz ki Allah, âlemlerden müstağnidir.” (Ankebut Suresi, 6. Ayet) Hepsi, varoluş, devam ve bekasında O’na muhtaçtır. O’nun zatının hakikatine ise hiç kimsenin ulaşması mümkün değildir.

<u>Şiir</u>:

Hiçbir kalbin O’nun hakikatine ulaşması mümkün değildir,

Senin bildiğin yolun dışında bir yol yoktur.

Akıl ve can, O’nun kemalini kavrayamaz,

Anlayışının son noktası, Allah değildir.

İster akli, ister hayali, isterse de görsel bir idrak olsun: “Artık onlar O’nu ilim bakımından kuşatamazlar.” (Taha Suresi, 110. Ayet)

Ayrıca, haberlerde, eserlerde ve dualarda geçen lika, rü’yet ve marifet, kalbin tam bir basiretine dayanır. Nitekim rivayet edilmiştir ki: “Kalple görme, gözle görme gibi değildir.” (Hadis-i Şerif)

Hak Teâlâ, tenzih ve teşbihten münezzehtir. Tenzih, Allah’ın işsiz ve boş olduğunu söylemektir. Teşbih ise O’nu yaratıklara benzetmektir. O, âlemlerin Rabbidir, hepsini terbiye eder. Hepsi O’nun sınırsız sofrasında oturmuş, O’nun nimetini yerler. Gökleri O döndürür, her birini özel bir hareketle. O, ihtiyaçları giderendir. Kendisine arz edilen ihtiyaçları karşılar: “Bana dua edin, size icabet edeyim.” (Mü’min Suresi, 60. Ayet) O’nun emri olmadan ağaçtan yaprak düşmez. O, adildir ve tüm işleri adalet üzeredir. Zulüm ve haksızlık, O’nun yüceliğine ulaşamaz: “Şüphesiz ki O, kullara zulmedici değildir.” (Fussilet Suresi, 46. Ayet)

Tüm peygamberler haktır ve Yüce Allah'ın elçileridir. Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed Mustafa'yı (s.a.v.) tüm insanlara müjdeleyici, uyarıcı ve Allah'a davet eden olarak göndermiştir. O, Allah'ın izniyle ümmetine, kendisine emredileni tebliğ etmiştir. Kendisine emanet edileni yerine getirmiştir. O'nun (s.a.v.) söylediği her şeye iman etmek ve tasdik etmek gerekir. Bunlardan biri de, hem cismani hem de ruhani olarak iman etmemiz gereken miraçtır.

O'nun (s.a.v.) halifesi, evliyaların efendisi Hz. Ali (a.s.)'dır. On bir evladı vardır ve sonuncusu, mevcut ve hayatta olan Sahibü'z-Zaman'dır. Allah'ın dilediği zaman zuhur edecek ve âlemi zulüm ve haksızlıkla dolduktan sonra adaletle dolduracaktır. Nitekim Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet edilmiştir ki: "Eğer dünyadan bir gün kalsa bile, Allah benim Ehli Beyt'imden bir adamı gönderecek ve o, dünyayı zulümle dolduğu gibi adaletle dolduracaktır." Bu anlamda çok sayıda hadis vardır. O, kutupların kutbu Ebu'l- Kasım Muhammed b. Hasan el-Askeri b. Ali en-Nagi b. Muhammed et-Taki b. Ali er-Rıza b. Musa el-Kâzım b. Cafer es-Sâdık b. Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeyn el-Âbidîn b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib'dir. Allah'ın salat ve selamı onların hepsine olsun, kıyamete kadar. Onların hepsi yaratılmıştır ve büyük-küçük, bilerek veya bilmeyerek yapılan günahlardan masumdurlar. Resulullah'tan (s.a.v.) sonra, tüm yaratılmışların en faziletlisi ve en mükemmelidirler. Onların iradesi ve dileği, Hak Teâlâ'nın iradesine ve dileğine tabidir: "Onlar, O'nun sözünün önüne geçmezler ve onlar O'nun emriyle hareket ederler." (Enbiya Suresi, 27. Ayet)

Şefaat, Resulullah (s.a.v.) ve Ehli Beyt imamları (a.s.) ve salih müminler için sabittir. Allah Teâlâ, onların şefaatiyle birçok günahkârı kurtaracaktır.

Kabir azabı, Münker ve Nekir'in suali, kabir azabı ve kabirlerde bedenlerin diriltilmesi hepsi haktır. Mizan ve sırat haktır.

Cennet ve cehennem şu anda mevcuttur. Kur'an-ı Kerim'de ve Ehli Beyt imamlarının (a.s.) hadislerinde geçen huriler, gılmanlar, köşkler, rıdvan, yiyecekler, içecekler ve diğer lezzetler ve azaplar hepsi hak ve sabittir. Ayrıca, temizlik, namaz, oruç, zekat, hums, cihad, emri bil maruf ve nehyi anil münker gibi farzlar, şartları yerine getirildiğinde hak ve sabittir. "Muhammed'in helal kıldığı kıyamete kadar helaldir, haram kıldığı da kıyamete kadar haramdır." (Hadis-i Şerif)

İşte benim, fakirin inançlarıydı ki, özet olarak yazıldı. Yüce Kerim olan Allah'ın kereminden ve kadim Rabb'in lütfundan umut ve beklentim odur ki, bizi bu inanç üzere öldürsün ve hesap gününde bu inanç üzere diriltsin. Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) ve Hz. Ali el-Mürteza'nın (a.s.) ve on bir evladının şefaatinden nasiplendirsin.

Şiir*:*

Hakk'ın ve O'nun has kullarının yardımı olmadan,

Mülk olsa bile, sayfası simsiyahtır.

Sübhânallah, bazı kimselerin davetçiyi, fakirin diliyle söylemediği ve aklından bile geçirmediği bozuk inançlara nispet ettiklerini duymaktayım. Bazıları da bu anlamsız sözleri, nefsani arzulara bulanmış ve tabiatın esaretine düşmüş kimselerin şahitliğiyle kabul etmişlerdir. Halbuki, Resulullah'a (s.a.v.) ve hidayet imamlarına (a.s.) tabi olan bir kimse, Müslümanların çirkin fiillerini iyiye yormaya çalışmalı ve tevil yolunu aramalıdır. Çünkü bu konuda hadisler vardır. Eğer bir kimse, İslam fıtratı üzerine olan birine iftira atarsa, o kimsenin hükmü nedir? Açıkça onların koyduğu hükümlere muhalefet ederse, onun hükmü nedir?

Kâfi'de Hz. Ali er-Rıza'dan (a.s.) rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Kim İhlas suresini okur ve ona inanır ve tasdik ederse, o, tevhid'i tanımıştır." Ravî sordu: "Nasıl okusun?" Hz. (a.s.) şöyle buyurdu: "İnsanların okuduğu gibi okusun, sonra da 'Kezalike'llahu Rabbi, kezalike'llahu Rabbi' desin." Bu hadis Kâfi'de iki yerde, Saduk'un Tevhid'inde ise üç yerde geçmektedir. Bu hadise rağmen, bu insanların zannının nasıl olduğunu bilmiyorum! Yoksa onlar, fakirin İhlas suresini hiç okumadığını mı düşünüyorlar? Yoksa onun manasına inanmadığımı mı?

Eğer insaflı bir kimse, Kâfi'deki ve Saduk'un Tevhid'indeki tevhid hadislerini incelerse, ona açıkça görülecektir ki, Ehl-i Beyt imamlarının (a.s.) ravî ve ashabının çoğu, onların huzuruna çıkmadan önce bozuk inançlar üzereydiler.

Bazıları mücessime, bazıları müşebbihe, bazıları görmeye, bazıları cebriye, bazıları müfvizze, bazıları da yaratıcının bir parçasının yaratılmışta bulunduğuna inanıyorlardı. İmam'ın (a.s.) huzurunun bereketiyle ve onların hizmetine kavuşmanın saadetiyle, bu bozuk inançlardan uzaklaştılar ve hak mezhebe girdiler ve ona inandılar. Yunus b. Abdurrahman, Hişam b. Hakem, Hişam b. Salim, Sahibü't-Tak ve Misemî gibi. Hiçbirinde, İmam'ın (a.s.) onlara, bozuk inançları döneminde yaptıkları ibadetleri iade etmelerini emrettiği veya onları kabul etmediği veya onların kafir olduklarına hükmettiği zikredilmemiştir.

Büyük Seyyid İbn Tavus (r.a.) zikretmiştir ki, Seyyid Murtaza ile hocası Şeyh Mufid (r.a.) arasında yüz meselede, hepsi de dinin esaslarıyla ilgili olmak üzere, ihtilaf vardı. Halbuki, hiçbiri diğerinin kafir olduğuna hükmetmemiş ve birbirini reddetmemiştir.

Nasıru'd-Din Tusi (r.a.) bir risalede şöyle demiştir: "Avam için, kendileri için yaratıklara benzemeyen bir ilah olduğunu bilmeleri yeterlidir. Her ne kadar O'nu nurani bir cisim olarak tasavvur etseler de. Arifler ise O'nun fiillerinin hakikatini idrak edemezken, sıfatlarının ve zatının hakikatini nasıl idrak etsinler?"

<u>Şiir</u>:

Gafil olanların söylediklerinden münezzehtir,

Akıllı olanların söylediklerinden daha da münezzehtir.

Eğer bu inancın küfür olduğunu söylersek, geriye sadece masumlar (a.s.) kalır. Çünkü âlimlerin çoğu, yoğun riyazetlerden sonra bu tür bir marifete ulaşırlar. O halde,

eğer bir saat veya bir an bile bu inanç üzere olmuşlarsa, kafir ve mürted olurlar ve geri dönmeleri fayda vermez. Ancak âlimlerin çoğu, insanların kendilerini tekfir etmemesi için, buluğ çağının başlangıcında doğru inanç üzere olduklarını söylerler. Halbuki, bu iddialarında yalancı olduklarını kendileri de bilirler. Bilakis, eğer âlimlerden olan rabbanilerin yanında tahsil görmüşlerse, her gün kendilerine öyle bir marifet hasıl olur ki, daha önce inandıkları şeyin batıl olduğunu anlarlar veya buna inanırlar. (Nasıru'd-Din Tusi'nin sözünün tercümesi burada sona ermektedir.)

Fakirin şaşırdığı şey şudur: İnançlar, kalbe ait ve gizli olan şeylerdir. Ancak çokça arkadaşlık, sayısız sohbet ve halvette ve açıkta uzun süre beraber bulunmakla ortaya çıkar. Bunlar olmadan, birkaç meçhul kimsenin şahitliğiyle nasıl bir kimsenin inancının bozuk olduğuna hükmedebilirler? Davalı varken, ondan araştırma yapmadan nasıl küfür fetvası verebilirler? Eğer din işleri bu şekilde yürütülürse, sonunun ne olacağı ve bu fidanın ne meyve vereceği bellidir.

Yüce Allah, tüm iman edenleri doğru yolda sabit ve daim kılsın ve onları nefsani tehlikelerden ve şeytani emellerden lütfu ve keremiyle korusun.

Şiir:

Tuzak çok çetindir, Allah'ın lütfu yardımcı olmazsa,

Yoksa Adem, kovulmuş şeytandan kurtulamaz.

Üçüncü bölüm

Varlığın Birliği ve Gölge ve Eyleminin İncelenmesi Üzerine

Bilge alimlere ve derin bilgilere sahip âlimlere gizli kalmayacağı gibi, şeyhimiz (Allah onun ruhunu kutsasın) varlığın birliği hakkında şöyle derdi: Yüce Allah, saf varoluş ve mutlak benliktir. O mertebede isim, şekil ve nitelik yoktur; aksine hepsi O'nda yok olmuştur. Bazıları bu mertebeyi "mutlak bilinmez" olarak adlandırmıştır ve bu grup, O'ndan hiçbir haber verilemeyeceği ve O'nu anlatmak için dilin yetersiz kalacağı düşüncesiyle O'nu "gaybların gaybı" olarak ifade etmiştir. Zira akıllar, anlayışlar ve bilgelerin kavrayışı burada yetersiz kalır; ariflerin bilgisi ve peygamberlerin basiretleri bile o makamda sönükleşir. Bu makama bakılarak şöyle denilmiştir: "Akıl ile kavranabilen şeyin etkisi görülür ama kendisi görülmez." Bilginler bu mertebeyi "mutlak varoluş" olarak adlandırmışlardır; arifler ise O'na "şartsız öz birliği, tüm batınların batını" demişlerdir. Hiçbir peygamber, veli veya bilge, farklı meşreplere sahip olsalar da bu makam hakkında bir bilgi veya ilim sahibi değildir. Nasıl bilgi veya haber sahibi olabilirler ki, eğer o mertebeye bir bilgi veya haber ulaşırsa, o da sınırlı ve kapsamlı hale gelir. Allah bundan münezzehtir.

El-Kafi'de şöyle geçmektedir: "Abdulrahman İbn Ebi'l-Cezan'dan rivayet edildiğine göre, İmam Ebu Cafer'e (a.s.) tevhit hakkında soru sordu ve şöyle dedi: 'Bir şey mi

hayal ediyorsun?' İmam (a.s.) şöyle cevap verdi: 'Evet, akıl ile kavranamayan ve sınırsız bir şey.'"

"Evet" kelimesi, cümlenin konusu olan "bir şey hayal etmek" eyleminin gerçekleştiğini tasdik etmek için kullanılmıştır. Yani, kutsal zatıyla akıl ile kavranamayan ve madde ve form gibi gerçek parçalara veya akli ve hissi sınırlara sahip olmayan bir şeyi hayal etmek veya tasavvur etmek. Eğer onu sınırlı ve akıl ile kavranabilir olarak hayal etmişse, tevhide inanmamış, aksine onu yaratıklarla ortak kılmıştır. İmam (a.s.) kendi sözüyle ona şöyle işaret etmiştir: "Zihninin üzerinde bulunduğu her şey, O'nun zıddıdır. O'na hiçbir şey benzemez ve hayaller O'nu idrak edemez. Hayaller O'nu nasıl idrak edebilir ki, O akıl ile kavranabilenin ve hayallerde tasavvur edilebilenin zıddıdır. O, ancak akıl ile kavranamayan ve sınırsız bir şeydir."

Yani, O'nu bilmenin yolu, O'nun gerçekte bir şey olduğu, zatının dışında var olduğu ve O'na varoluş ve şeyliğin arraz olmadığı şeklinde hayal etmektir. O'na sıfatlar, keyfiyetler ve nitelikler eklenmez. O kesinlikle akıl ile kavranabilir değildir, hiçbir şekilde sınırlı değildir, mümkünlerin sıfatlarıyla nitelendirilemez ve yaratılmış hiçbir şeye benzemez.

Evliyaların efendisi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hayaller, gizli kusurların perdelerini sana yırtmadı. Bu yüzden seni büyüklüğünde sınırlı olarak tasavvur ettim." Çünkü Yüce Allah, zat ve hakikat açısından izzet perdesinin arkasındadır ve O'nunla diğer varlıklar arasında bir ilişki yoktur. Bu nedenle O'nda derinleşmek ve O'nu aramak zaman kaybı ve imkansız bir şeyi talep etmektir. Bu yüzden Yüce Allah rahmet diliyle şöyle buyurmuştur: "Allah sizi kendisinden sakındırır. Allah kullarına çok şefkatlidir."

Varoluşun bir diğer mertebesi, o varoluşun eylemi ve gölgesi olan varlıktır. Bütün güzellik ve celal sıfatları onda birleşmiştir. Ancak bu birleşme, parçanın bütüne veya kaptaki şeyin kaba karışması gibi değildir; daha çok zorunlu olanın zorunlu kılana karışması gibidir. Örneğin, iki, üç ve dört sayısına bölünmeden önce sayısal bir olanın içindeki yarım olma, üçte bir olma ve dörtte bir olma gibi. Bir sayısına, iki sayısına bölünmeden önce baktığınızda, iki sayısının yarısı olma özelliği onda birleşmiştir. Üç sayısına bölünmeden önce de, üç sayısının üçte biri olma özelliği onda birleşmiştir.

Benzer şekilde, yaygın varoluşun diğer varlıklara kapsamı ve bu varoluşun onlarla olan ilişkisi, güneş ışınlarının ve ışığının varlıklarla olan ilişkisine benzer. Güneş ışınları duyulur varlıklara yayıldığı gibi, bu varoluş da tüm varlıklara yayılmıştır. Onun genel kapsamı, türün kapsamı gibi değildir; daha farklı bir şekildedir. Çünkü saf varoluş, gerçekleşme ve fiiliyattır; tür ise, ister doğal ister akli olsun, belirsizdir ve varlığını elde etmek için başka bir şeye ihtiyaç duyar. Bu varoluşun birliği, sayıların başlangıcı olan sayısal birlik değildir. Çünkü bu varoluş, mümkünlerin yapılarına ve mahiyetlerin levhalarına yayılmış olup, belirli bir niteliğe sahip değildir ve belirli bir sınırla sınırlı değildir. O, başlangıç, son, öncelik, sonralık, mükemmellik, eksiklik, nedensellik, sonuç olma, cevher olma, araz olma, soyut olma ve cisimleşme gibi kavramlardan bağımsız olarak, kendiliğinden var olan bir varlıktır. Tüm dışsal

hakikatler O'nun zatından kaynaklanır ve O'nun belirlenmeleri ve tasavvurlarıdır. O, âlemin özü, hayat çemberi ve Rahman'ın gerçek tahtıdır. Arifler arasında O'na "hakikatlerin hakikati" denir.

O'nun, varlıkların çokluğuna göre birlik içinde çoklu olduğu söylenmiştir. Zamansal olarak ezeli olanla ezeli, sonradan olanla sonradan, akıl ile kavranabilenle akıl ile kavranabilir, duyulur olanla duyulurdur. Bu nedenle, tür olduğu zannedilmiştir, ancak değildir. İfadeler, onun mahiyetlere yayılmasını ve varlıkları kapsamasını anlatmakta yetersiz kalır. Ancak temsil ve teşbih yoluyla bazı işaretler yapılmıştır. Bu nedenle, işaret ve temsilin konusu olmayan varlıktan ayrılmıştır, ki o da öz birliğinin mertebesidir. Çünkü o, ancak eserleri ve sonuçları aracılığıyla işaret ve temsilin konusu olabilir. Bu nedenle, bu varoluşun âlemdeki varlıklarla olan ilişkisinin, bir bakıma ilk maddenin cisimlerle olan ilişkisine ve türlerin cinsinin, altındaki türler ve bireylerle olan ilişkisine benzediği söylenmiştir. Bu benzetmeler bir bakıma yaklaştırıcı, bir bakıma da uzaklaştırıcıdır. Bu varoluş, apaçık genel soyut varoluştan farklıdır. Çünkü soyut varoluş, ikinci akli kavramlar ve itibari mefhumlardır. Bu grubun sözlerinde, dışsal varoluş ve yaygın varoluş hakkında çok sayıda açıklama bulunmaktadır. Bu, öz birliğinin güneşinin ışını ve gölgesi gibidir. Öz birliği ise, eksiklik, bağlılık, sınırlanma, alçalma, yükselme ve değişmeden münezzeh ve kutsaldır. Her yönden zengin olan zattır. Yaygın varoluş ise, bir bakıma belirlenmelere ve inişli çıkışlı gelişmelere bağlıdır ve sınırlıdır. Bu nedenle, onların sözleri değişmezlik ve istikrarı ifade ettiğinde, kastedilen yaratıklardan ayrı olan kutsal zat, zengin zat'tır. Belirlenmeleri ve inişli çıkışlı gelişmeleri ifade ettiğinde ise, kastedilen zat, mümkün varlıklara yayılan tecelli olan bu varoluştur. Bazen de, esasen "şartsız varoluş" anlamına gelen "mutlak varoluş" ifadesi, bu varoluşa atfedilir; çünkü o, zuhur kaynağının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tıpkı güneşin ışınlarına atfedilmesi gibi. Gündelik dilde "güneş eve kadar geldi" denildiğinde, kastedilen güneşin kendisi değil, güneş ışınlarıdır.

Varoluş mertebelerinin farkını ve özelliklerini anladıktan sonra, herhangi bir çelişki ortaya çıkmaz. Çünkü yayılan kimlik, Hakk'ın eylemidir ve Hakk'ın eylemi, failinden ayrıdır. O, kendi mertebesinde yok hükmündedir; ne öz birliğidir ne de başka bir şey. "O olur" demek ile "O'ndan olur" demek arasında fark vardır. Bu iki mertebeye bakarak, biri şöyle demiştir:

<u>şiir</u>

Tüm âlemi sende açıkça görüyorum,

Senden âlemde hiçbir iz bulamıyorum.

Bir diğeri ise şöyle demiştir:

<u>şiir</u>

Bazen güneş, bazen anka olur,

Ne sen osun ne de bu özünde.

Bazen Kaf Dağı, bazen deniz olur,

Ey hayallerin ve her şeyin ötesinde!

Bu varoluş, farklı isimlerle ifade edilmiştir. Bazıları ona "ilk unsur", bazıları "su" demiştir. Bir hadiste şöyle geçmektedir: "Allah'ın ilk yarattığı şey sudur." Bazıları ona "yaratılmış hakikat", bazıları "Rahman'ın nefesi" demiştir. Kur'an'da geçen "rahmetim her şeyi kuşatmıştır" ifadesini ve Kumeyl Duası'nda geçen "her şeyi kuşatan rahmetinle" ve Semat Duası'nda geçen "bütün yaratıklarına lütuf ettiğin rahmetinle" ifadelerini ona hamletmişlerdir. Ayrıca ona "Allah'ın nuru" da denilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Ve yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlandı." Ayrıca Hz. Peygamber'den (s.a.v.) şöyle rivayet edilmiştir: "Allah, yaratıkları karanlıkta yarattı, sonra onlara nurundan serpti." Bu hadiste "yaratma", "takdir" anlamındadır ve takdir, yaratmadan önce gelir. "Serpmek" ise, mümkün varlıklara varoluşun verilmesini ifade eder.

<u>şiir</u>

Her şey O'nun nuruyla aydınlanır,

Ne varsa O'nun nurundan meydana gelir.

Burada kastedilen karanlık, yokluktur. Karanlık üç çeşittir: Birincisi, yokluk karanlığı; ikincisi, cehalet karanlığı; üçüncüsü, duyulur karanlık. Duyulur karanlığın giderilmesi, güneş, ay ve ateş ışığı ile olur. Cehalet karanlığının giderilmesi ise, tam bilgi nuruyla olur. Yokluk karanlığının giderilmesi ise, varoluşun eklenmesiyle olur. Araştırmacılar, Kur'an'da geçen "Allah'ın yüzü" ifadesinin, bu yaygın varoluşu ifade ettiğini söylemişlerdir. Örneğin, şu ayetlerde: "Her şey yok olacaktır. Yalnız Rabbinin yüzü, o azamet ve ikram sahibi zatın yüzü baki kalacaktır." "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır." "Her şey yok olup gidecektir. Ancak O'nun yüzü bakidir." Kumeyl Duası'nda ise şöyle denilmektedir: "Her şeyin yok olmasından sonra baki kalan yüzünle..." Basairu'd-Deracat, Tevhidu'l-Kafi ve Saduk'un tefsirinde "yüz" hakkında çok sayıda hadis bulunmaktadır. Bu hadislere göre, Allah'ın yüzü, Peygamberimiz ve imamlarımızdır (Allah'ın salat ve selamı hepsinin üzerine olsun). "Allah'ın ilk yarattığı şey nurumdur" ve "ruh" hadisleri de meşhurdur. Bu durumda, yaygın varoluştan kastedilen, bu büyük zatların nur ve ruhları olmalıdır.

Bazıları, "Allah'ın ilk yarattığı şey sudur" hadisinin, maddi âlemdeki varlıklara hamledilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ancak doğrusu, diğer bazılarının da dediği gibi, kastedilen unsur olarak su değildir. Nitekim şu ayette: "Biz, her canlı şeyi sudan yarattık." İfadesinde geçen su, zahiri su değildir. Yoksa "her" kelimesi, melekler ve ateş tabakası gibi varlıklar nedeniyle çelişkili hale gelir. Bu ayet, bütün gök cisimleri ve unsurları kapsar. Bu nedenle, "Allah bilir" ifadesinin, maddiliğin özünü ifade ettiği söylenmiştir; çünkü o, şekillenmeleri kolaylıkla kabul eder. O, cisimler âleminin ilk yaratılmışıdır, tıpkı aklın ilk yaratılmışı olduğu gibi. Ancak daha iyisi, bunun yaygın varoluşa bir işaret olmasıdır ve bu, "Allah'ın ilk yarattığı şey akıldır" hadisiyle çelişmez. Çünkü akıl, belirlenmiş varlıklara göre ilktir ve şu rivayetle uyumludur:

“Allah’ın ilk yarattığı şey bir cevherdi. Ona heybet gözüyle bakınca parçaları eridi ve su oldu. Su hareketlendi ve üzerinde köpük oluştu. Köpükten duman yükseldi. Gökleri o dumandan, yerleri o köpükten yarattı.” Bu rivayette, cevherden kastedilen, bu yaygın varoluştur, yani bu grubun dilinde “yaratılmış hakikat”. O, bütün yaratılmışların ve maddi varlıkların özüdür. “Gökler ve yer bitişik idiler, biz onları ayırdık” ayetiyle de buna işaret edilmiştir. Cevherin parçalarının erimesi, heybet gözüyle ona bakıldıktan sonra, belirlenmelerin ve sınırlanmaların ortaya çıkışına ve ayrılığa işaret eder.

Şu ayette de dikkatlice düşünmek gerekir: “O halde, her şeyin mülkü elinde olan Allah’ı tesbih ederim. Siz ancak O’na döndürüleceksiniz.” Demek ki Allah’ın bir eli, mülkü ve bir şeyi vardır. Burada “şey”den kastedilen, eğer “mülk” kelimesini akıl ve nefis âlemini de kapsayacak şekilde alırsak, şehadet âlemidir. “El” ifadesi ise, yaygın varoluşu ifade eder. Bu ayette, şeylerin Hakk’tan çıkışı, bazılarının bazılarından önce yaratılışı ve hepsinin Hakk’a dönüşü zikredilmiştir. Zikredilen âlemlerin her biri sınırsızdır: “Rabbinin ordularını ancak O bilir.” Şu ayette de: “Onlar, o büyük haber hakkında birbirlerine soruyorlar. Hayır! Onlar yakında bilecekler. Hayır! Hayır! Onlar yakında bilecekler.”

Evliyaların efendisinden (Allah’ın salat ve selamı üzerine olsun) şöyle rivayet edilmiştir: “Allah’a yemin ederim ki, benden daha büyük bir ayet ve benden daha büyük bir haber yoktur.” Ayrıca o şöyle buyurmuştur: “Ben, Allah’ın en büyük ismiyim.” İmamlarımız da şöyle buyurmuşlardır: “Biz, Allah’a yemin ederiz ki, Allah’ın kullardan ancak bizi tanımakla kabul ettiği güzel isimleriyiz.” Kumeyl Duası’nda ise şöyle denilmektedir: “Her şeyin köşelerini dolduran isimlerinle...” Bu ifade, şeylerin ilahi isimlerin mazharları olduğunu gösterir ve önceki hadislerde güzel isimlerin, imamlarımızın nuru olduğu açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla, âlemler onların nuruyla ayakta durmaktadır. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) “Ben ve Ali, Allah’ın huzurunda yaratıkları yaratmadan önce bir nur idik” sözünde geçen nur da aynı nurdur.

<u>Şiir</u>

Her ikisi de Hakk’ın nurundan bir parıltıdır,

Hakk’ın zuhurunun ilk tezahürüdürler.

Bir hadiste şöyle buyrulmuştur: “Ben Allah’tanım ve herkes bendendir.” Başka bir rivayette ise: “Biz Allah’ın eserleriyiz ve yaratıklar bizim eserlerimizdir.” Onların bu mertebesi nedeniyle, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Fatiha ve Bakara Suresi’nin son ayetleri bana özel olarak verilmiştir.” Bu nedenle, onlar tüm âlemlere feyiz verenlerdir. Nitekim şöyle buyrulmuştur: “Siz ancak Allah’ın dilediğini dilersiniz.”

Dolayısıyla, gerçek fail, o fiilin belirli bir yerden zuhur etmesini sağlayan öz birliktir. Bu temiz ruhlar ise, kendi zatlarıyla mutlak yoklukturlar. O’nun feyziyle O’nun fiillerinin yeri ve mazharı olmuşlardır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) beşeriyeti ve cismaniyeti nedeniyle, Yüce Allah ona şöyle hatırlatmıştır: “De ki: Ben de sizin gibi bir beşerim. Ancak bana vahyolunuyor.” Ayrıca Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Attığın zaman sen

atmadın, fakat Allah attı." Burada atma eylemini kendisine nispet etmiştir; çünkü o, Allah'ın fiilinin zuhur yeridir.

Evliyaların efendisi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bizi rububiyetten indirin, sonra hakkımızda ne isterseniz söyleyin." Kumeyl Duası'nda şöyle geçmektedir: "Her şeyi aydınlatan yüzünün nuruyla..." Bu ifade, şeylere varoluş anlamına gelen bir ışığın verildiğini açıkça gösterir. Ayrıca bu ifade, Sadru'd-Din Şirazi'nin görüşlerini reddetmektedir. Çünkü o, varoluşun şeylere dayanmadığı görüşündedir. Aynı şekilde, bu ifade sufilerin görüşlerini de reddetmektedir. Çünkü onlar, varoluşun çokluğunu kabul etmezler; oysa "aydınlatma" kelimesi çokluğu ifade eder. Bu açıktır.

Özetle, bu ümmetin bilginleri ve arifleri, seçilmiş elçinin haberlerine ve imamlarımızın hadislerine iman ettikten sonra, mutlak peygambere güzel bir şekilde uyma ve mutlak velinin velayet nuruyla kalplerinde bir gözlem yapmışlar ve kalp gözlemlerini kitaplarında ve risalelerinde düzenli bir şekilde ifade etmişlerdir. Onlara göre, tüm varlıklar peygamberin ve velinin mazharlarıdır ve onlar, doğrudan ilahi fiilin yeridirler. Hiç kimse, Hz. Muhammed ve Ehl-i Beyti (Allah'ın salat ve selamı hepsinin üzerine olsun) dışında, "Allah" isminin mazharı olmamıştır. Bütün peygamberler, onlar aracılığıyla ulaşmaları gereken yüksek mertebelere ulaşmışlar ve onların varlığı sayesinde Hakk'a yakınlaşmışlardır.

Yapılan incelemelerden anlaşıldığı üzere, vacip ve mümkün varlık arasındaki varoluş ortaklığı, lafzî bir ortaklıktır. Çünkü mümkün varlığın varoluşu, vacibin eylemi ve gölgesidir ve eylem ile fail arasındaki ayrılık ve farklılık açıktır. Mümkün varlıklar arasındaki varoluş ortaklığı ise, manevi bir ortaklıktır.

Dolayısıyla, peygamberlerin, velilerin ve akıl sahiplerinin tercih ettiği tenzih, sıfatlar ve isimler bakımındandır. Çünkü öz birliğin, hiçbir şekilde hiçbir şeyle bir ilişkisi veya bağlantısı düşünülemez. Bağlantılar, isimler ve sıfatlar âlemindedir. Onlar, yaratıkların nitelendirmelerinden münezzeh ve beridirler. Nitekim şu ayette buna işaret edilmiştir: "Rabbin, o azamet sahibi, onların nitelendirdiklerinden münezzehtir." Saffat Suresi'ndeki şu ayette bir istisna bulunmaktadır: "Ancak Allah'ın ihlaslı kulları müstesna." Bunun anlamı, Yüce Allah'ın, yaratıkların idrak edebildiği her şeyden münezzeh ve beri olduğudur. Yaratık ne idrak ederse, kendi anlayışından idrak eder. Nitekim Hz. Ali (a.s.) Şehriye Hutbesi'nde şöyle buyurmuştur: "Yaratılmış, kendisine benzeyene meyillidir. Araştırmacı, kendi şekline benzeyen yolu arar. Oysa yol kapalıdır ve arayış reddedilmiştir." Bu nedenle, idrak eden ile idrak edilen arasında bir uygunluk olması gerekir: "Siz Allah'ı gereği gibi takdir edemediniz. Allah'a hiçbir şey denk tutmayın." Bu ayet, istenen sonuca delildir. İstisnanın anlamı, Allah'ın, sizin O'nu nitelendirdiğiniz şeylerden münezzeh olduğudur. Ancak kendi sınırlarından kurtulan ve tevhit meydanında yarış atı gibi koşan ihlaslı kullar, niteleyen, nitelenen ve nitelik kavramlarını bir görmüşlerdir. Yüce Allah, onların nitelendirmesini lütuf olarak kabul etmiştir:

Şiir

Bir çekirge ayağını Süleyman'a götürmek,

Ayıptır ama karıncadan bir sanattır.

Bu nedenle, Hz. Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kim O'nu nitelendirdiyse, O'nu sınırlamıştır. Çünkü her nitelik ve nitelenen yaratılmıştır." Burada açıklanması gereken bir başka nokta da şudur: Yol gösterici ayet olan "Allah, en yüce örnektir" ayeti ve "Allah, her şeyin yaratıcısıdır" ve "Allah, kullarını görendir" gibi diğer ayetler, Yüce Allah'ı nitelendirmektedir ve bu, daha önce söylenenlerle açıkça çelişmektedir. Bunun çözümü, bilgi arayan kulun, ilk önce aradığını genel olarak tasavvur etmesinin gerekli olmasıdır. Yoksa arayan, bilinmeyen bir şeyi aramaktadır.

Bu nedenle, Yüce Allah, kendisini bazı isimler ve sıfatlarla nitelendirmiştir. Böylece arayan, aradığını bu isimlerle çağırabilir. Çünkü eğer bir isim veya şekil ile çağırmazsa, tanınmaz. Nitekim şöyle buyrulmuştur: "Çünkü bir isimle çağırılmadığı zaman tanınmaz. Bu nedenle, ilk önce kendisi için 'en yüce' ismini seçti; çünkü o, bütün isimlerin en yücesidir." Daha sonra peygamberlerin ve velilerin diliyle şöyle açıklamıştır: "Beni nitelendirdiğim bu sıfatlar, kendimi tanıtmak için seçtiğim ve kendime nispet ettiğim özelliklerimdir." Tıpkı yaratılmışlardan biri olan ruha, "Ona ruhumdan üfledim" denilerek nispet edilmesi gibi. Diğer nispetler de, sizi sapıklık vadisinden kurtarmak ve mutlak bilinmeyeni aramaktan alıkoymak içindir.

Daha sonra, Allah'ın akıllardan nasıl gizli olduğunu, gözlerden nasıl gizli olduğunu bilirsiniz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Allah, akıllardan nasıl gizliyse, gözlerden de öyle gizlidir." Kitaplarda geçen dört nispet, mümkün âleminden yaratılmışlardır ve yaratıcılarına atfedilemezler. Nitekim Hz. Ali (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Allah, yaratıklarından ayrıdır ve yaratıklar O'ndan ayrıdır." İmamlardan birine (a.s.) Allah'ın yaratıklardan ayrı olup olmadığı sorulduğunda, şöyle cevap vermiştir: "Sıfat ayrılığı vardır, yalnızlık ayrılığı yoktur."

Sıfat ayrılığı, Allah'ın yaratıklardan farklı ve ayrı olması demektir. Yalnızlık ayrılığı ise, yaratıkların kendi yerlerinde ayrı bir varoluş, Allah'ın da kendi yerinde ayrı bir varoluş olması demektir. Bu, şirktir ve tevhide aykırıdır. Çünkü dört nispet, aynı türden ve aynı mertebede olan iki varlık arasında geçerlidir. Allah, yaratıklarıyla aynı mertebede olmaktan münezzehtir. Çünkü bu durumda, yaratıcı ile yaratılmış arasındaki fark ortadan kalkar. Onların ayrılığı ve farklılığı, sıfat ayrılığıdır. Yaratıcı, kudretlidir; yaratılmış ise acizdir. O, alimdir; bu ise cahildir. O, ezelidir; bu ise sonradan yaratılmıştır. O, vaciptir; bu ise mümkündür. O, zengindir; bu ise fakir ve muhtaçtır. O, hakimdir; bu ise mahkûmdur. Diğer sıfatlar da böyledir.

Onların ayrılığı ve farklılığı, Allah'ın bir yerde, kulun da başka bir yerde var olduğu bir yalnızlık ayrılığı değildir. Hayır, asla! Böyle değil. Aksine, her şey Allah'ın emriyle ayakta durmaktadır. Nitekim Hz. Hasan'ın (a.s.) Kunut Duası'nda buna açıkça işaret edilmiştir: "Her şey senin emrinle ayakta durmaktadır. O, her şeyi en güzel şekilde yaratan Allah'tır." Yani, ey Muhammed (s.a.v.), öyle bir Allah'tır ki, her şeyin dizgini O'nun elindedir. Yani, onların varlığı, devamı ve bekası O'nun emrine bağlıdır. Burada

“el” kelimesiyle ifade edilmiştir. Yoksa O’nun zatına bağlı değildir. Yoksa, “De ki: Her şeyin mülkü O’nun zatındandır” derdi.

Yapılan bu incelemelerden sonra, şeylerin kendi zatlarında iç içe ve birleşik olduğunu ve sonra hakikatler âlemine çıktıklarını söyleyenlerin görüşlerinin batıl olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin, meyve ağacının meyvede iç içe olması veya türün bireylerinde iç içe olması gibi. Aksine, şeylerin hakikatleri, ezelde mümkün âleminde gizli ve saklı idiler. Bu âlem, her şeyin ekilebileceği kabiliyet toprağıdır, tıpkı taştaki ateşin gizli olması veya güneş ışınlarının güneşte gizli olması gibi. Onların, emir âleminden yaratma âlemine inişleri, etki ve etkilenme yoluyla olmuştur. Yani, üstün olan şey, alttakine göre etkendir ve alttaki de, kendi altındakine göre etkendir. Bazı şeyler arasında ve bazılarının içinde de böyledir. Bu, kabuk ve öz gibi olabilir veya o varoluşun ortaya çıkması gibi olabilir. Diğer şekillerini açıklamaya gerek yok. Bu risalede, bunların detaylı bir şekilde ve delilleriyle açıklanması mümkün değildir. Bu kadarla yetinildi.”

Sonuç

Bil ki, Rabbani şeriatın sahibi, İslam’ın başlangıcında, bazı günah belirtileri olsa bile, bunu gizlemeyi ve kimseye fasıklık isnat etmemeyi emretmiştir. Bir kişinin İslam kelimesini söylemesiyle onu Müslüman ve temiz kabul etmek, İslam hükmünü onda sabit ve yerleşik bilerek dindaş saymak gerekir. Şeriat sahibinin vasiyetleri, ihtiyat esasını öyle bir yere koymuştur ki, kimse oraya kolayca ulaşamaz ve şeriatın binasını öyle yükseltmiştir ki, her başıboş kuş oraya uçamaz. Nitekim Kafi’de, Sadık آل Muhammed’den (s.a.v.) rivayet edilmiştir ki: “Müminin mümine karşı yetmiş büyük günahı örtmesi gerekir.” Ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Size selam veren kimseye ‘Sen mümin değilsin’ demeyin.”

Hatm-i Velayet ve hidayet imamları (Allah’ın selamı hepsinin üzerine olsun), İslam ehli içindeki birçok kişinin münafık olduğunu ve asla Allah’a iman etmediklerini biliyorlardı. Allah’ın şahitliğiyle bile, kimseyi reddetmeleri ve ona “gayrimüslim” demeleri emredilmemişti. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Münafıklar sana geldikleri zaman, ‘Biz şahidiz ki sen gerçekten Allah’ın Resulüsün’ derler. Allah da bilir ki sen gerçekten O’nun Resulüsün. Allah şahitlik eder ki münafıklar kesinlikle yalancıdırlar.”

Bunca şahitliğe rağmen, dini kolaylaştırmış ve hoşgörülü davranmışlardır. Bir kimseyi İslam ehlinden saymamak veya insanların kusurlarını araştırmak ve kolayca tek bir sözle kendini ebedi azaba mahkûm etmek, dini kolaylaştırmak ve hoşgörülü davranmak değildir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.” Yani, Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyen her hakim, kâfirlerdendir ve kâfir de kesinlikle cehennemde ebedi kalacaktır.

Din sahiplerinin, insanların imanlarını kaybetmemeleri ve hidayete ermeleri için gösterdiği özen nedeniyle, şeriat sahipleri, emir ve yasaklar için sınırlar belirlemişlerdir. Kim onlara uyarsa, şeriatın sınırlarını aşmamış olur.

Bilindiği gibi, dinden çıkanlar iki çeşittir: Hakim ve şahit. Hakim, imam tarafından görevlendirilmiş, akıllı, mümin, özgür, güvenilir, bağımsız ve meşru doğmuş olmalıdır. Eğer imam saklı ise, birinci şart dışında bütün bu şartlara sahip olmasının yanı sıra, hükümleri imamın feyiz dolu sözlerinden alarak halka ulaştırabilecek kutsal bir güce sahip olmalıdır. Fasık ve unutkan olmamalıdır. Hakimlik adabından biri de, hakimin yardımcıları ve eminlerinin adil olması ve hüküm verirken diğer âlimlerle istişare etmesidir. Eğer hükümde bir hata varsa, uyarılmalı ve onların görüşüne uymalıdır. Şahitlere de nasihat etmeli ki, yalancı şahitlik etmesinler. Her iki tarafı da eşit tutmalı ve kalbinde de onlara eşit davranmalıdır. Şahidi cesaretlendirmemeli ve hükümde bir hata yapmışsa, eksikliğini ve hatasını açıkça belirtmelidir. Bu makama uygun olmayan diğer birçok şart ise zikredilmemiştir.

Şahitlikte ise şu şartlar aranır: Ergenlik, iman, akıl, adalet, suçlamalardan uzak olma (örneğin, taraflarla arasında anlaşmazlık ve düşmanlık olmaması), meşru doğum (yani zina çocuğu olmaması), imami mezhebine mensup olma ve fasık olmama.

Ey aziz, bu şartlara dikkat et ve kulaklarını aç. Şeriat sahipleri ne kadar sağlam kurallar koymuş ve ne kadar yüksek bir bina inşa etmişler. Bu, ancak Allah'ın lütfu ve merhameti sayesinde olmuştur. Güneşi gördüğü gibi bir şeye kesin olarak inanmadıkça şahitlik etmenin doğru olmadığını söylemişlerdir. Bazı durumlarda bunu da yeterli görmeyerek, bizzat gözleriyle görmelerini ve işaretlere itibar etmemelerini şart koşmuşlardır. Eğer en ufak bir şüphe varsa, şahitliği durdurmalarını emretmişlerdir. Kendi yazısını ve mührünü bilse bile, çünkü bu belirli ve nettir. Binlerce kişinin aynen öyle yazdığı ve mühür bastığı görülmüştür. Kitaplar eksiksiz ve noksansız olarak kopyalanabilir. Dolayısıyla, nasıl emin olabilir ki o yazı ve mühür bana ait değil?

Şahitlikte şeriat sahibinin şart koştuğu akıl ve kutsal güç nedir? Aklı nasıl tanımlamışlardır? Şöyle demişlerdir: "Akıl, onunla Allah'a ibadet ve kulluk edilen ve onunla ahiret sevapları kazanılan şeydir." Bir Müslümanı tekfir etmek, fasık saymak ve aşağılamak, Allah'ı tanımanın bir parçası mıdır veya cennete girmenin sebebi midir? Ayrıca, şahidin tarafsız olması ve şahitlikte Allah'a yardım etmek dışında hiçbir dünyevi çıkar gözetmemesi gerektiğini söylemişlerdir. Adil olması gerektiğini buyurmuşlardır. Yani, kendisi bin türlü cezayı hak eden ve fitne ve günah kaynağı olan biri, nasıl olur da bir Müslümanı reddedebilir veya ona ilahi hükümleri uygulayabilir? Rivayet edildiğine göre, Hz. Ali (a.s.), her ne zaman ilahi bir cezayı uygulamak istese, bütün halka duyururmuş. Herkes mahkeme salonunda toplandığında, "Kimin üzerinde Allah'ın bir cezası yoksa, gelsin bu cezayı uygulasın" dermiş. Bu durum açıkça gösteriyor ki, Hz. Ali'nin (a.s.) bu sözü, bilgi edinmek için değil, insanları uyarmak içindi. Yani, insanlar günahlardan arınmadıkça ve hakkı batıldan ayırt edebilecek kutsal bir güce sahip olmadıkça, Müslümanları

suçlamasınlar ve kendilerini temizlemedikçe, insanların temizliği ve kirliliği hakkında konuşmasınlar.

Kudsî bir hadiste şöyle buyrulmuştur: “Ey İsa! Önce kendini nasihat et. Eğer nasihat kabul edersen, insanları nasihat et. Yoksa benden utan.” Âlemlerin Rabbi ve şeriat sahibi (s.a.v.) dini konularda bu kadar titiz davranırken, bir kimseyi nefsani arzularla reddetmek nasıl doğru olabilir?

Ey aziz, eğer bu red ve kabulümüz iman ve doğruluk yolundaysa, şeriat sahiplerinin koyduğu kurallara göre hareket etmeliyiz. Şeriat hükmü gereği, şeriat hakimi tarafından bir kimsenin adil veya fasık olduğuna dair bir hüküm verilmedikçe, onu ne reddedebilir ne de iman konusunda kabul edebiliriz. Çünkü bu durumu ayırt etmek, ya imamın özel vekiliyle ya da onların sıfatlarına sahip olan bir kimseyle mümkündür. Ancak bir kimsenin İslam iddiasını, aksini ispat eden bir durum ortaya çıkmadıkça, kabul etmek gerekir. Malı, canı, ailesi ve çocukları güvendedir. Bir kimsenin imanı, yani adaleti veya fıskı, hakim huzurunda ispatlanmadıkça ve hakim tarafından tasdik edilmedikçe, şeriat sahibi (s.a.v.)’nin tebaasından biri onu reddederse, mutlaka onun üzerinde bir ceza uygulanır ve o cezayı hak eder.

Ey aziz, eğer birini sarhoş görürseniz veya hırsızlık yaparken veya başka büyük günahlar işlerken yakalarsanız, nasıl olur da araştırmadan onun fasık olduğuna şahitlik edebilirsiniz? Belki sarhoşluğu, uzman bir doktorun tedavisi içindir. Hırsızlığı ise, mecburiyetten ve canını kurtarmak içindir. Ya da delidir, zorlanmıştır, sehven veya takiye yapmıştır.

Nitekim güvenilir kitaplarda, hidayet imamlarından (a.s.) rivayet edilmiştir ki, bir kişi, “Bazı Şiileriniz büyük ve tehlikeli günahlar işliyor ve şarap içiyorlar. Onlardan uzak durabilir miyiz veya onlara fasık diyebilir miyiz?” diye sordu. İmam (a.s.) şöyle cevap verdi: “Ona fasık demeyin. Çünkü dostumuzun şanı, fasık denilemeyecek kadar yücedir. Dostumuz temiz huylu, kötü işlidir. Onun işinden uzak durun, kendisinden değil.”

Yine rivayet edildiğine göre, birisi İmam Sadık’a (a.s.) “Dostlarınızdan biri şarap içiyor ve sizin yolunuzda olduğunu iddia ediyor” dedi. İmam (a.s.) şöyle buyurdu: “Allah’a hamdolsun ki onları bizim yolumuza iletmiş, her ne kadar şarap içseler de.” Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Sana uyan müminlere kanadını indir. Eğer sana isyan ederlerse, de ki: ‘Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım.’” Yani, sana uyan müminlere şefkat ve merhamet göster. Eğer sana isyan ederler ve emir ve yasaklarına uymazlarsa, de ki: “Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım, sizden değil.”

Yine Kuleyni, Kafi’de İmam Sadık’tan (a.s.) şöyle rivayet etmiştir: “Allah, namaz kılmayan Şiilerimizin günahlarını ve cezalarını, namaz kılan Şiilerimizin hürmeti ve bereketiyle defeder. Zekât ve hac için de aynı şey geçerlidir.”

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Eğer Allah, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmeseydi, yeryüzü fesada uğrardı.” Yani, İmam (a.s.) sözünden sonra, Rabbani

bir sözle şahitlik etmiştir. Bunun anlamı şudur: “Eğer Allah, bazı yaratıkları bazılarıyla defetmeseydi, yeryüzünde fesat ortaya çıkardı.”

Yine aynı kitapta İmam Sadık’tan (a.s.) rivayet edilmiştir ki, birisi sordu: “Sizi sevenler büyük günahlar işliyorlar, peki günah işledikleri zaman sizi sevenler arasından çıkmıyorlar mı?” İmam (a.s.) “Çıkmıyorlar” dedi. Soran kişi, “Zina ve hırsızlık yapsalar bile mi?” diye sordu. O sırada İmam’ın (a.s.) huzurunda Ehl-i Sünnet’ten olan Abdülmelik en-Nasafi de bulunuyordu. İmam (a.s.) takiye yaparak sustu ve cevap vermedi. Abdülmelik toplantıdan ayrılınca, İmam (a.s.) yavaşça, “Zina etseler ve hırsızlık yapsalar bile” dedi.

Bu hadisleri nakletmemizin sebebi, şeriat sahiplerinin, tebaalarını ve dostlarını reddetme ve kabul etme yetkisini bize ve sana bırakmadığı ve boş yere konuşma izni vermediğidir. Eğer birazcık aklı olan bir kimse, Adem’den (a.s.) günümüze kadar kim ebedi azaba düştüyse, hepsinin reddetme ve kabul etme yüzünden olduğunu bilir.

“Falancanın kötülüğü, fıskı veya küfrü falanca âlim tarafından sabit olmuştur. Ben de onun taklitçisiyim. Dolayısıyla, falancanın taklitçisi olduğum için, onun sözünü söylemem gerekir” dersen, bu da doğru değildir. Çünkü bu mesele, taklit meselesi değil, araştırma gerektiren bir meseledir.

“Ben bunu kötülüğü engellemek için yapıyorum ve kötülüğü engellemek şeriatta farzdır” dersen, bu da doğru değildir. Çünkü kötülüğü engelleyen kimse de, şeriat sahiplerinin emrettiği şekilde yapmalıdır. Şeriat sahibi her şey için bir sınır belirlemiştir. Kim şeriat sahibinin sınırını aşarsa, şüphesiz o kişi hain ve günahkârdır. Haine de, emanet ve şeriat sahibiyle dostluk iddiasında bulunmak yakışmaz.

Nitekim Zaraih ve Cera’ih kitaplarında şöyle bir hadis geçmektedir: “İshak bin Cafer (a.s.)’den rivayet edildiğine göre, kardeşi Musa bin Cafer (a.s.)’ye sordu: ‘Allah seni ıslah etsin, mümin cimri olur mu?’ İmam (a.s.) ‘Evet’ dedi. Sonra sordu: ‘Korkak olur mu?’ İmam (a.s.) ‘Evet, olur’ dedi. Sordu: ‘Hain olur mu?’ İmam (a.s.) ‘Olmaz ve yalan da söylemez’ dedi.”

Ey aziz, gerçek hainlik, Alast günü Rabbine verdiğin sözü tutmaman ve emanet olarak aldığın şeyi koruyacağına dair verdiğin sözde durmamandır. O emaneti heva ve heves sultanına teslim edip, nefsine uyman ve iman ülkesinden uzaklaşmandır. Araştırmadan Allah’ın kullarını ve Peygamber’in (s.a.v.) yolundan gidenleri yok etmeye kalkışman ve akılsızca din kardeşlerini tekfir ve tefsik etmendir. Eğer bu konuda birazcık dikkat edilirse, güneş gibi açıkça ortaya çıkar ki, âlimlerin ve müçtehitlerin titizlikle incelediği davaların çoğu yanlış sonuçlanmış ve sonradan tam tersi olduğu anlaşılmıştır.

Yaygın ve mütevatir olarak bilinen birçok hikâye ve haberin, sonradan farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Öyleyse nasıl olur da birkaç başıboş ve akılsız kimsenin sözüne itibar edilip, araştırma yapılmadan insanlar reddedilebilir? Görmüyor musunuz, farklı milletleri ve mezhepleri? Her biri kalabalık ve büyük bir topluluktur. Hepsi de başlangıçta, güvendikleri ve itibar ettikleri kimselerden almışlardır mezheplerini.

Birbirlerinden alarak ve taklit ederek imanlarını boşa harcamış ve hem dünyada hem de ahirette kaybedenlerden olmuşlardır. Bütün bunlar, zahiri konulardaydı.

Peki ya kaynağı kalp olan ve ancak âlim olan Allah'ın bildiği batını konularda nasıl şahitlik edilebilir? Nasıl cesaret edilebilir ve şöyle veya böyledir denilebilir? Her gün binlerce kez görüyoruz ki, şeytan huylu ve mümin görünümlü birkaç kişi, ikiyüzlülük ve riyakârlıkla âlimlerin yanında kendilerini takva elbisesine bürümüş ve o âlimin güvenini kazanmışlardır. Sonra birkaç dinar alarak yalancı şahitlik ederler ve Müslümanların malını, eşini ve canını başkasının eline geçirirler. Zavallı âlim ise, sadece zahirle görevli olduğu için, fetva vermekten başka çaresi yoktur.

İşte bu yüzden, şeriat hakimi, insanların durumlarını öğrenmek ve ayrıntılı bir şekilde kaydetmek zorundadır. Peygamberimiz (s.a.v.) "İlim öğrenmek, her Müslüman erkek ve kadına farzdır" buyurmuştur. Burada ilimden kasıt, araştırma ve aydınlanma talebidir, tıpkı güneşi gördüğünüz gibi. Çünkü insanların bildiği ilim, bütün âlimler tarafından farz-ı kifaye olarak kabul edilmiştir. Yani, bazıları öğrenir ve elde ederse, diğerlerinden sorumluluk kalkar. Dolayısıyla, her durumda, imanının kıymetini bilen bir kimsenin, ihtiyatlı davranması gerekir. "Beşikten mezara kadar ilim öğrenin" sözünün anlamını anlayarak, nefsin ve vehimlerin ürünü olan bilgi ve anlayışla aldanmamalıdır. Dinin farzlarından ve kesin delillerden olan her konuyu defalarca araştırmalı ve ciddiyet ve gayret kapısını kendine açmalıdır. Çünkü mezhebin temeli zanna dayanmaktadır ve âlimler, Hz. Sahibü'z-Zaman'ın (a.s.) yokluğunda ilim kapısının kapalı olduğunu düşünmektedirler.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Zan, asla gerçeğin yerini tutmaz. Zannın bir kısmı da günahtır." Eğer gayret gösterilmezse, şüphesiz din boşa gider. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, boş ve faydasız sözlerden ve işlerden yüz çevirirler." Yani, gerçekten kurtuluşa eren ve iman mertebesine ulaşanlar, boş ve faydasız sözlerden, işlerden ve amellerden yüz çevirenlerdir. Hamd, Allah'a, başlangıcı ve sonu, zahiri ve batını içindir. Çokça, sürekli ve sonsuza dek hamdolsun.